

HR HELSIŃSKA FUNDACJA
PRAW CZŁOWIEKA

Adam Klepczyński
Piotr Kładoczny
Katarzyna Wiśniewska

TYMCZASOWE ARESZTOWANIE – (NIE)TYMCZASOWY PROBLEM

Analiza aktualnej praktyki stosowania
tymczasowego aresztowania

TYMCZASOWE ARESZTOWANIE – (NIE)TYMCZASOWY PROBLEM

Analiza aktualnej praktyki stosowania
tymczasowego aresztowania

Warszawa
lipiec 2019

Tymczasowe aresztowanie – (nie)tymczasowy problem. Analiza aktualnej praktyki stosowania tymczasowego aresztowania

Autorzy:

Adam Klepczyński

dr Piotr Kładoczny

dr Katarzyna Wiśniewska

Recenzent:

prof. dr hab. Piotr Girdwoyń

Projekt graficzny i skład:

Marta Borucka

Wydawca:

Helsińska Fundacja Praw Człowieka

ul. Zgoda 11

00-018 Warszawa

ISBN: 978-83-62245-82-6

SPIS TREŚCI

WYKAZ SKRÓTÓW	4
STRESZCZENIE	5
INFORMACJE WSTĘPNE	7
TYMCZASOWE ARESZTOWANIE W POLSKIM SYSTEMIE PRAWNYM	9
TYMCZASOWE ARESZTOWANIE W LICZBACH	11
Liczba osób tymczasowo aresztowanych.....	11
Liczba złożonych wniosków prokuratorskich o zastosowanie tymczasowego aresztowania w toku postępowania przygotowawczego i ich skuteczność....	13
Liczba wniosków o przedłużenie stosowania tymczasowego aresztowania w toku postępowania przygotowawczego i ich skuteczność.....	16
Zażalenia na tymczasowe aresztowanie	19
Uchylenie tymczasowego aresztowania przez prokuratora na etapie postępowania przygotowawczego	23
Przedłużenie przez sądy apelacyjne tymczasowego aresztowania w trybie art. 263 § 4 k.p.k. na wniosek sądu	24
Długość tymczasowego aresztowania	25
Stosowanie tymczasowego aresztowania względem cudzoziemców	30
WARUNKOWE TYMCZASOWE ARESZTOWANIE W POSTĘPOWANIU PRZYGOTOWAWCZYM	33
Liczba wszczętych postępowań przygotowawczych.....	34
Nieizolacyjne środki zapobiegawcze.....	35
POLSKA PRAKTYKA STOSOWANIA TYMCZASOWEGO ARESZTOWANIA Z PERSPEKTYWY STRASBURGA	39
Wyrok ETPC z dnia 18 października 2018 roku w sprawie <i>Burża przeciwko Polsce</i> , skarga nr 15333/16	39
Wyrok ETPC z dnia 19 lipca 2018 roku w sprawie <i>Zagalski przeciwko Polsce</i> , skarga nr 52683/15.....	41
Wyrok ETPC z dnia 5 lipca 2018 roku w sprawie <i>Zieliński przeciwko Polsce</i> , skarga nr 43924/12.....	42
NAJNOWSZE ORZECZENIA POLSKICH SĄDÓW W ZAKRESIE STOSOWANIA TYMCZASOWEGO ARESZTOWANIA	45
REKOMENDACJE	55
AUTORZY	59

WYKAZ SKRÓTÓW

ETPC, Trybunał	Europejski Trybunał Praw Człowieka
SN	Sąd Najwyższy
TK	Trybunał Konstytucyjny
PK	Prokuratura Krajowa
SA	Sąd Apelacyjny
SO	Sąd Okręgowy
SR	Sąd Rejonowy
RPO	Rzecznik Praw Obywatelskich
k.p.k.	Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2018 r. poz. 1987 ze zm.)
k.k.	Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn.: Dz. U. z 2018 r. poz. 1600 ze zm.)
EKPC, Konwencja	Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz. U. 1993 r. Nr 61 poz. 284)
Konstytucja RP	Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. 1997 r. Nr 78 poz. 483 ze zm.)
HFPC, Fundacja	Helsińska Fundacja Praw Człowieka

STRESZCZENIE

- + Ponad 10 lat temu Europejski Trybunał Praw Człowieka wydał wyrok w sprawie *Kauczor przeciwko Polsce*, w którym po raz pierwszy stwierdził, że problem nadużywania tymczasowego aresztowania ma w Polsce charakter strukturalny.
- + Okres od ogłoszenia tego rozstrzygnięcia upłynął pod znakiem wielu zmian w zakresie prawa karnego, polityki karnej, struktury sądownictwa i prokuratury, a także praktyki organów postępowania karnego. Zmiany te oddziaływały i oddziałują również na stosowanie środków zapobiegawczych, w tym najbardziej dolegliwego, czyli tymczasowego aresztowania.
- + Ze względu na zaobserwowane tendencje orzecznicze analizowany dziesięcioletni okres można podzielić na dwa wyraźne etapy – od 2009 roku do 2015 roku oraz od 2016 roku do chwili obecnej.
- + Ostatniego dnia 2009 roku w jednostkach penitencjarnych przebywało 9460 osób tymczasowo aresztowanych. Liczba ta konsekwentnie malała i 31 grudnia 2015 roku aresztowanych było tylko 4162. Jednakże tendencja spadkowa nie utrzymała się i w ostatnich latach ponownie obserwujemy konsekwentny i znaczny wzrost liczby osób pozbawionych wolności przed uzyskaniem końcowego wyroku. W dniu 31 maja 2019 roku tymczasowo aresztowane były już 8365 osoby.
- + Od 2009 do 2015 roku odsetek osób tymczasowo aresztowanych w ogólnej populacji zakładów karnych i aresztów śledczych konsekwentnie spadał z 11,26% do 5,88%. Jednakże od 2016 roku można zaobserwować wzrost odsetka tymczasowo aresztowanych. W dniu 31 grudnia 2018 roku współczynnik ten wynosił 10,19%.
- + Liczba wniosków prokuratorskich o zastosowanie tymczasowego aresztowania na etapie postępowania przygotowawczego pomiędzy 2009 a 2015 rokiem spadła o ponad 14 tysięcy. Jednakże już od 2016 roku do końca 2018 roku widoczny jest wyraźny wzrost w tym zakresie. W 2018 roku prokuratorzy złożyli 19655 wniosków.
- + Aktualnie skuteczność wniosków prokuratorskich o zastosowanie tymczasowego aresztowania na etapie postępowania przygotowawczego osiąga poziom 90,46%. Jest ona najniższa od 2014 roku. W przypadku wniosków prokuratorskich o przedłużenie tymczasowego aresztowania na etapie postępowania przygotowawczego w 2018 roku osiągnęła poziom 94,92%.
- + W ostatnich latach wzrasta liczba osób tymczasowo aresztowanych powyżej jednego roku na etapie postępowania przygotowawczego z 38 w 2016 roku do 161 osób w 2018 roku.
- + Stosunek cudzoziemców tymczasowo aresztowanych do ogółu osób tymczasowo aresztowanych w latach 2009–2014 utrzymywał się na stabilnym poziomie –

około 3,3% – 3,6%. Jednakże od 2014 roku zauważalny był wzrost procentowy tymczasowo aresztowanych cudzoziemców z poziomu 3,67% aż do 6,95%.

- + W 2018 roku liczba tymczasowo aresztowanych cudzoziemców względem 2016 roku wzrosła o ponad 300 osób i wynosiła 887.
- + Na podstawie analizy wyroków strasburskich można wyróżnić kilka głównych problemów związanych ze stosowaniem tymczasowego aresztowania: długość jego stosowania; brak indywidualizacji przesłanek w postanowieniach o zastosowaniu i przedłużaniu stosowania ww. środka; niebranie pod uwagę środków nieizolacyjnych; powtarzalność argumentacji w postanowieniach o przedłużeniu stosowania środka izolacyjnego; uzasadnianie całego okresu trwania tymczasowego aresztowania głównie surowością grożącej kary lub charakterem zarzucanego czynu.
- + Obserwując aktualną tendencję w zakresie stosowania tymczasowego aresztowania niepokoić musi najnowsza ustawa z dnia 13 czerwca 2019 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, w której proponuje się podniesienie w znaczący sposób górnych granic zagrożenia karą w przypadku znacznej liczby typów przestępstw. Biorąc pod uwagę znaczenie przesłanki „surowej kary grożącej oskarżonemu” przy stosowaniu tymczasowego aresztowania, nie sposób pozbyć się refleksji, że podnoszenie, i to znaczne, górnych granic zagrożenia może mieć istotny wpływ na zwiększenie się w przyszłości liczby orzeczonych aresztów.

INFORMACJE WSTĘPNE

Tymczasowe aresztowanie jest nieodłącznie związane z podstawowymi prawami i wolnościami jednostki, a przede wszystkim wolnością osobistą oraz prawem do rzetelnego procesu i wpisana w nie immanentnie zasadą domniemania niewinności. Wartości te chronione są zarówno na gruncie prawa krajowego, jak i międzynarodowego. Pomimo jasnych wytycznych organów międzynarodowych wciąż w wielu państwach obserwujemy problem nadużywania tymczasowego aresztowania. To sprawia, że problematyka tymczasowego aresztowania od zawsze stanowi oś zainteresowania obrońców praw człowieka. Również HFPC od początku swojej aktywności podejmuje w tym obszarze działania o charakterze monitoringowym, analitycznym, interwencyjnym, a także litygacyjnym¹.

Należy także zauważyć, że w praktyce stosowania tymczasowego aresztowania, jak w soczewce odbijają się najważniejsze problemy systemu sprawiedliwości w sprawach karnych. Dane dotyczące tymczasowego aresztowania muszą być każdorazowo brane pod uwagę przy analizie m.in. takich problemów jak:

- + przewlekłość postępowania karnego;
- + przeludnienie jednostek penitencjarnych;
- + pomyłki sądowe.

Obecnie zarówno w Europie, jak i na świecie, prowadzona jest dyskusja o stosowaniu izolacyjnych środków zapobiegawczych i możliwych alternatywach². Debata ta powinna odbywać się też w Polsce, szczególnie, gdy przyjmowane i procedowane aktualnie akty prawne – nowelizacja Kodeksu postępowania karnego i Kodeksu karnego będą bez wątpienia wywierały wpływ na praktykę organów postępowania karnego

1 P. Kładoczny, K. Wiśniewska, J. Smętek, A. Bodnar, *Praktyka tymczasowego aresztowania. Raport z badania*, Warszawa 2016, dostęp: http://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2016/07/HFPC_raport_tymczasowe-aresztowanie_2016.pdf (data dostępu: 19-06-2019).

2 Por.: *Criminal procedural laws across the European Union – A comparative analysis of selected main differences and the impact they have over the development of EU legislation*, Parlament Europejski, sierpień 2018, dostęp: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604977/IPOL_STU\(2018\)604977_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604977/IPOL_STU(2018)604977_EN.pdf) (data dostępu: 19-06-2019); Update report: "A Measure Of Last Resort? The practice of pretrial detention decision making in the EU", Fair Trial, 2016, dostęp: https://www.fairtrials.org/sites/default/files/publication_pdf/LEAP%20Update%20policy%20paper%20PTD.pdf (data dostępu: 19-06-2019), *Area of freedom, security and justice: Cost of non-Europe*, Parlament Europejski, maj 2019, dostęp: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/631730/EPRS_BRI\(2019\)631730_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/631730/EPRS_BRI(2019)631730_EN.pdf) (data dostępu: 19-06-2019).

w zakresie prowadzenia postępowań przygotowawczych, jak również stosowania środków zapobiegawczych.

Przekonanie o konieczności prowadzenia pogłębionej dyskusji o praktyce stosowania tymczasowego aresztowania i rozwiązaniach legislacyjnych skłoniło nas do przygotowania niniejszego opracowania. Raport ten powstał głównie na podstawie analizy danych statystycznych udostępnionych lub publikowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości, Prokuraturę Krajową i Służbę Więzienną.

TYMCZASOWE ARESZTOWANIE W POLSKIM SYSTEMIE PRAWNYM

Tymczasowe aresztowanie jest najdolegliwszym z środków zapobiegawczych. Jego istotą jest pozbawienie wolności podejrzanego/oskarżonego na pewien z góry określony czas, tak aby pozostawał w dyspozycji prokuratora lub sądu. Jak wskazuje art. 249 § 1 k.p.k. środki zapobiegawcze, w tym tymczasowe aresztowanie, stosuje się w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania. W postępowaniu przygotowawczym tymczasowe aresztowanie, zgodnie z art. 249 § 2 k.p.k., można stosować tylko względem osoby, wobec której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów. Przesłanką ogólną do zastosowania tymczasowego aresztowania jest zapobiegnięcie popełnienia przez podejrzanego/oskarżonego nowego, ciężkiego przestępstwa. Ponadto zgodnie z ww. przepisem najsurowszy środek zapobiegawczy można stosować tylko wtedy, gdy zebrane dowody wskazują na duże prawdopodobieństwo, że podejrzany/oskarżony popełnił dane przestępstwo. Jednocześnie art. 258 § 1–2 k.p.k. określa przesłanki szczególne do zastosowania tymczasowego aresztowania, takie jak: uzasadniona obawa ucieczki lub ukrycia się podejrzanego/oskarżonego, zwłaszcza wtedy, gdy nie można ustalić jego tożsamości albo nie ma on w kraju stałego miejsca pobytu; uzasadniona obawa, że podejrzany/oskarżony będzie nakłaniał do składania fałszywych zeznań lub wyjaśnień albo w inny bezprawny sposób utrudniał postępowanie karne; zarzucenie podejrzanemu/oskarżonemu popełnienia zbrodni lub występku zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 8 lat, albo orzeczenie przez sąd pierwszej instancji kary pozbawienia wolności nie niższej niż 3 lata; potrzeba zastosowania tymczasowego aresztowania w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania może być uzasadniona grożącą oskarżonemu surową karą. Dodatkowo w art. 258 § 3 k.p.k. wskazano, że tymczasowe aresztowanie można wyjątkowo zastosować, gdy zachodzi uzasadniona obawa, że podejrzany/oskarżony, któremu zarzucono popełnienie zbrodni lub umyślnego występku, popełni przestępstwo przeciwko życiu, zdrowiu lub bezpieczeństwu powszechnemu, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa grozi.

Zgodnie z art. 250 k.p.k. tymczasowe aresztowanie może zostać zastosowane tylko na mocy postanowienia sądu. Stosowane jest ono w postępowaniu przygotowawczym na wniosek prokuratora przez sąd rejonowy, w okręgu którego prowadzi się postępowanie. Jeżeli został złożony do sądu akt oskarżenia, tymczasowe aresztowanie stosuje sąd, przed którym sprawa się toczy. Zgodnie z art. 252 k.p.k. podejrzany/oskarżony może złożyć zażalenie na postanowienie o tymczasowym aresztowaniu

w terminie 7 dni. Zażalenie takie powinno być rozpoznane nie później niż przed upływem 7 dni od przekazania sądowi zażalenia wraz z niezbędnymi aktami.

Czas trwania tymczasowego aresztowania określa art. 263 k.p.k. Zgodnie z § 1 tego artykułu, tymczasowe aresztowanie w postępowaniu przygotowawczym oznacza się na okres nie dłuższy niż trzy miesiące. Jednakże zgodnie z art. 263 § 2 k.p.k., ze względu na szczególne okoliczności sprawy, jeżeli nie można było ukończyć postępowania przygotowawczego w terminie trzech miesięcy, na wniosek prokuratora, sąd I instancji, który jest właściwy do rozpoznania sprawy, gdy zachodzi taka potrzeba, może przedłużyć tymczasowe aresztowanie na okres, który łącznie nie może przekroczyć dwunastu miesięcy. Jak wskazuje art. 263 § 3 k.p.k., łączny okres stosowania tymczasowego aresztowania do chwili wydania wyroku przez sąd I instancji nie może przekroczyć dwóch lat. Zgodnie z art. 263 § 4 k.p.k. sąd apelacyjny może dokonać przedłużenia tymczasowego aresztowania na okres oznaczony, który przekracza ww. terminy. Do takiego przedłużenia może dojść na wniosek sądu, przed którym sprawa się toczy, a w postępowaniu przygotowawczym na wniosek właściwego prokuratora bezpośrednio przełożonego wobec prokuratora prowadzącego lub nadzorującego śledztwo – jeżeli konieczność taka powstaje w związku z zawieszeniem postępowania karnego, czynnościami zmierzającymi do ustalenia lub potwierdzenia tożsamości oskarżonego, wykonywaniem czynności dowodowych w sprawie o szczególnej zawichości lub poza granicami kraju, a także celowym przewlekaniem postępowania przez oskarżonego.

Poziom stosowania tymczasowego aresztowania w ramach porządku krajowego jest wypadkową wielu czynników.

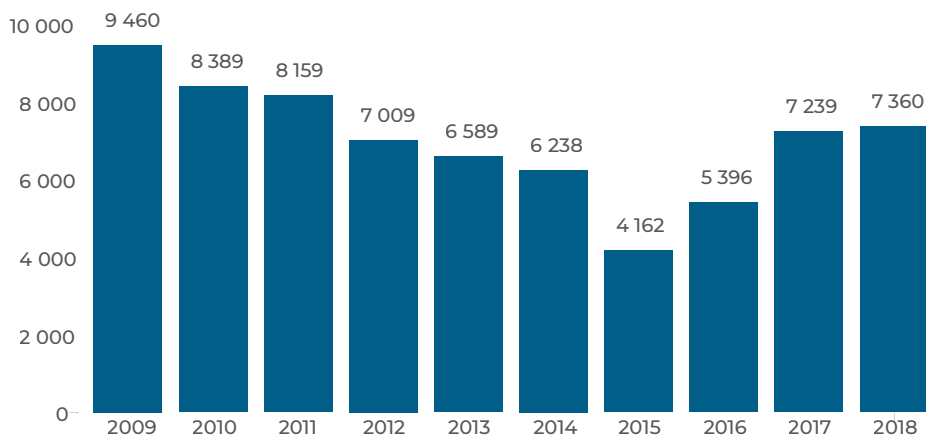
Za najważniejsze należy uznać:

- + poziom i strukturę przestępczości;
- + wielkość populacji;
- + procesy migracyjne;
- + skuteczność działania organów śledczych;
- + dostępność nieizolacyjnych środków zapobiegawczych;
- + regulacje prawne określające podstawy stosowania tymczasowego aresztowania;
- + szybkość postępowania karnego.

TYMCZASOWE ARESZTOWANIE W LICZBACH

Liczba osób tymczasowo aresztowanych

Liczba osób tymczasowo aresztowanych na dzień 31 grudnia danego roku³

Ostatnie 10 lat to okres, w którym dochodziło do wielu zmian w zakresie polityki karnej oraz praktyki organów postępowania. Były one konsekwencją wprowadzanych zmian legislacyjnych, ale również praktyki wymiaru sprawiedliwości coraz lepiej realizującego standardy orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka oraz Trybunału Konstytucyjnego.

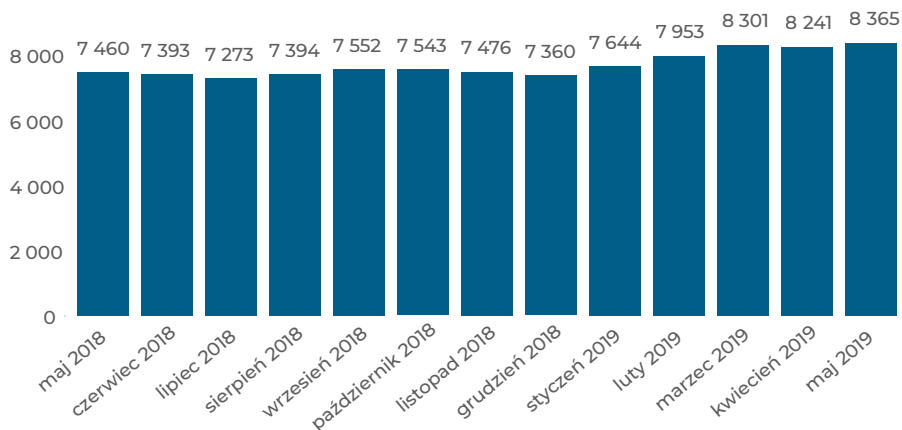
Z powyższego zestawienia wynika, że nie pozostawały one bez wpływu także na stosowanie tymczasowego aresztowania. Na koniec 2009 roku w jednostkach penitencjarnych przebywało 9460 osób tymczasowo aresztowanych. Liczba ta jednak konsekwentnie malała i 31 grudnia 2015 roku tylko 4162 osoby tymczasowo aresztowane przebywały w polskich jednostkach penitencjarnych. Jednakże ta tendencja spadkowa nie utrzymała się i w ostatnich latach ponownie obserwujemy konsekwentny znaczny wzrost osób pozbawionych wolności przed uzyskaniem końcowego wyroku. W dniu 31 maja 2019 roku tymczasowo aresztowanych było 8365 osób⁴.

3 Wykres został opracowany na podstawie danych statystycznych opublikowanych przez Służbę Więzienną pod adresem: <https://www.sw.gov.pl/dzial/statystyka> (data dostępu: 19-06-2019).

4 Informacja o ilości osób tymczasowo aresztowanych na dzień 31 maja 2019 roku opublikowana została przez Służbę Więzienną pod adresem: <https://www.sw.gov.pl/dzial/statystyka> (data dostępu: 19-06-2019).

TYMCZASOWE ARESZTOWANIE – (NIE)TYMCZASOWY PROBLEM

Liczba osób tymczasowo aresztowanych (na koniec miesiąca)⁵

Warto również przedstawić dynamikę wzrostu liczby osób tymczasowo aresztowanych w ostatnim czasie. Dla ukazania skali zmian zdecydowaliśmy pokazać dane ze sprawozdań Służby Więziennej z ostatniego roku. Wynikają z nich wyraźne zmiany, które muszą wywoływać uzasadnione obawy – wzrost o około 900 osób w ciągu jednego roku.

Rok	Liczba osób tymczasowo aresztowanych na dzień 31 grudnia	Populacja w zakładach karnych i aresztach śledczych na dzień 31 grudnia	Procent tymczasowo aresztowanych w stosunku do ogólnej populacji w zakładach karnych i aresztach śledczych
2009	9 460	84 003	11,26%
2010	8 389	80 728	10,76%
2011	8 159	81 382	10,02%
2012	7 009	84 156	8,33%
2013	6 589	78 994	8,34%
2014	6 238	77 371	8,06%
2015	4 162	70 836	5,88%
2016	5 396	71 528	7,54%
2017	7 239	73 822	9,8%
2018	7 360	72 204	10,19%

Liczba osób tymczasowo aresztowanych na dzień 31 grudnia⁶

5 Wykres został opracowany na podstawie danych statystycznych opublikowanych przez Służbę Więzienną pod adresem: <https://www.sw.gov.pl/dzial/statystyka> (data dostępu: 19-06-2019).

6 Tabela została opracowana na podstawie danych statystycznych opublikowanych przez Służbę Więzienną pod adresem: <https://www.sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna> (data dostępu: 19-06-2019).

TYMCZASOWE ARESZTOWANIE W LICZBACH

Od 2009 roku do 2015 roku odsetek osób tymczasowo aresztowanych w ogólnej populacji zakładów karnych i aresztów śledczych konsekwentnie spadał z 11,26% do 5,88%. Jednakże od 2016 roku można zaobserwować wzrost liczby tymczasowo aresztowanych o prawie połowę. Na koniec 2018 roku współczynnik ten wynosił 10,19%.

Liczba złożonych wniosków prokuratorskich o zastosowanie tymczasowego aresztowania w toku postępowania przygotowawczego i ich skuteczność

Rok	Wnioski o zastosowanie tymczasowego aresztowania w toku postępowania przygotowawczego	Postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania w toku postępowania przygotowawczego	Procent uwzględnionych wniosków o zastosowanie tymczasowego aresztowania
2009	27 693	24 755	89,39%
2010	25 688	23 060	89,77%
2011	25 452	22 748	89,37%
2012	22 330	19 786	88,60%
2013	19 410	17 490	90,11%
2014	18 835	17 231	91,48%
2015	13 665	12 580	92,06%
2016	15 172	13 791	90,90%
2017	18 750	17 140	91,41%
2018	19 655	17 762	90,46%

Tymczasowe aresztowanie w toku postępowania przygotowawczego⁷

Jak wynika z powyższej tabeli, liczba wniosków o zastosowanie tymczasowego aresztowania pomiędzy 2009 a 2015 rokiem spadła o ponad 14 tysięcy. Jednakże już od 2016 roku do końca 2018 roku widoczny jest wzrost w tym zakresie o 6 tysięcy. Jak wynika z danych uzyskanych z Ministerstwa Sprawiedliwości⁸ największą liczbę

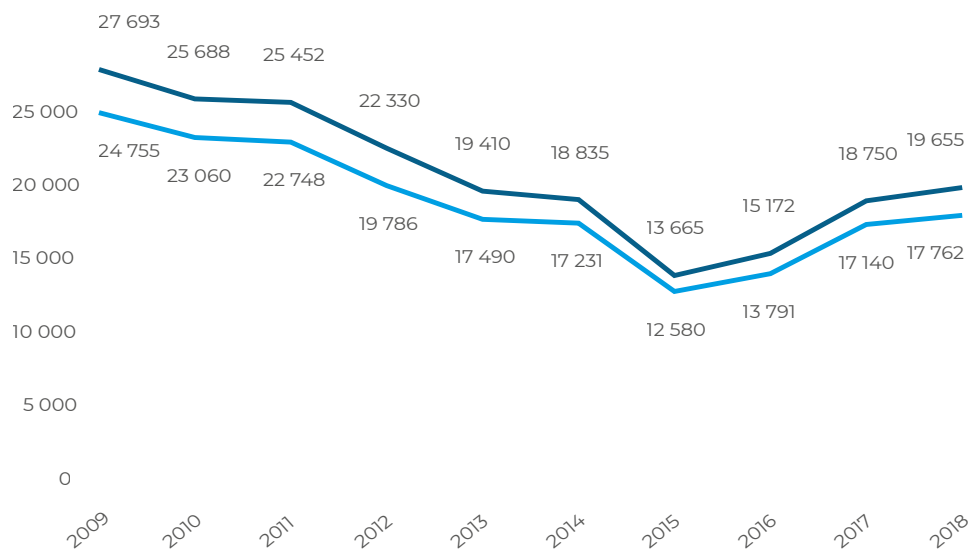
7 Tabela została opracowana na podstawie „Sprawozdań z działalności powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury w sprawach karnych” za lata 2009–2018 opublikowanych przez Prokuraturę Krajową pod adresem: <https://pk.gov.pl/dzialalnosc/sprawozdania-i-statystyki/> (data dostępu: 19–06–2019).

8 HFPC uzyskała dostęp do powyższych danych od Ministerstwa Sprawiedliwości w ramach wniosku o dostęp do informacji publicznej złożonego w trybie przepisów ustawy z dnia 6 września 2001 roku o dostępie do informacji publicznej (tekst jedn.: Dz. U. z 2018 r. poz. 1330 ze zm.), dalej: ustawa o dostępie. Dane zostały udostępnione pismem z dnia 12 kwietnia 2019 roku sygn. DSF-II.082.75.2019.

TYMCZASOWE ARESZTOWANIE – (NIE)TYMCZASOWY PROBLEM

wniosek o zastosowanie izolacyjnego środka zapobiegawczego rejestrują sądy rejonowe w apelacji: warszawskiej, gdańskiej, poznańskiej, lubelskiej, łódzkiej, katowickiej i wrocławskiej. W samym 2018 roku w sądach rejonowych apelacji warszawskiej złożono 823 wnioski o zastosowanie tymczasowego aresztowania, w gdańskiej było to 1129 wniosków, w katowickiej 659 wniosków, krakowskiej 738 wniosków, lubelskiej 750 wniosków, łódzkiej 768, w poznańskiej 809, a we wrocławskiej 801. W skali całego kraju, najmniej składanych jest wniosków w sądach rejonowych w apelacji rzeszowskiej, gdzie w okresie 2014–2018 rocznie zarejestrowano ok. 550 wniosków. Dysproporcja w tym zakresie w porównaniu z innymi apelacjami może wynikać w pierwszej kolejności z wielkości apelacji.

Wnioski o zastosowanie tymczasowego aresztowania a ich skuteczność w postępowaniu przygotowawczym⁹

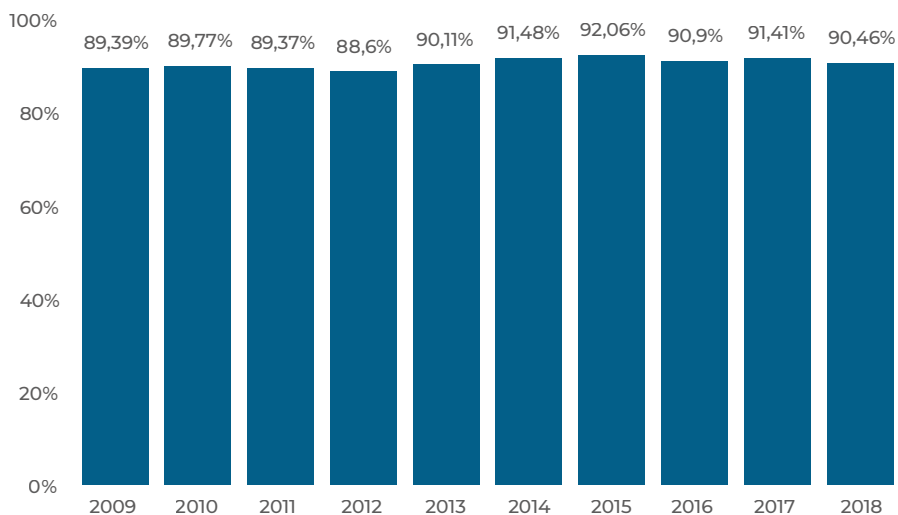
- Wnioski o zastosowanie tymczasowego aresztowania w toku postępowania przygotowawczego
- Postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania w toku postępowania przygotowawczego

Różnica pomiędzy złożonymi wnioskami a postanowieniami o zastosowanie tymczasowego aresztowania waha się w granicach od ok. 1 tysiąca do 3 tysięcy. Co istotne największe różnice można było zaobserwować do 2014 roku, a różnica ta malała do 2015 roku. Następnie zaczęła ona rosnąć, tak aby osiągnąć poziom prawie 2 tysięcy.

⁹ Wykres został opracowany na podstawie „Sprawozdań z działalności powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury w sprawach karnych” za lata 2009–2018 opublikowanych przez Prokuraturę Krajową pod adresem: <https://pk.gov.pl/dzialalnosc/sprawozdania-i-statystyki/> (data dostępu: 19-06-2019).

TYMCZASOWE ARESZTOWANIE W LICZBACH

Procent uwzględnionych wniosków o zastosowanie tymczasowego aresztowania na etapie postępowania przygotowawczego¹⁰

Mając na względzie powyższe dane statystyczne warto odnotować, że wzrost liczby wniosków nie zawsze powoduje wzrost ich skuteczności. W 2015 roku skuteczność składanych wniosków była największa. Taki stan rzeczy można tłumaczyć przede wszystkim dużo mniejszą liczbą złożonych wniosków o zastosowanie tymczasowego aresztowania. Może to sugerować, że prokuratorzy składali wnioski tylko w dobrze uzasadnionych przypadkach. Różnica pomiędzy wydanymi postanowieniami, a złożonymi wnioskami wynosiła wtedy niewiele ponad 1 tysiąc. Jednakże w 2017 roku pomimo wzrostu składanych wniosków o zastosowanie tymczasowego aresztowania nie zmalała znacząco ich skuteczność, ponieważ wynosiła ona 91,41%, co stanowi odwrotną tendencję do opisanej powyżej. Tymczasem w 2018 roku znów nastąpił spadek skuteczności wniosków prokuratorskich względem 2017 roku, któremu towarzyszył jednocześnie wzrost liczby wniosków o zastosowanie tymczasowego aresztowania, co ponownie może sugerować zbyt pochopne wnioskowanie przez prokuratorów o ten środek lub bardziej rygorystyczne podejście sądów.

¹⁰ Wykres został opracowany na podstawie „Sprawozdań z działalności powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury w sprawach karnych” za lata 2009–2018 opublikowanych przez Prokuraturę Krajową pod adresem: <https://pk.gov.pl/dzialalnosc/sprawozdania-i-statystyki/> (data dostępu: 19-06-2019).

Liczba wniosków o przedłużenie stosowania tymczasowego aresztowania w toku postępowania przygotowawczego i ich skuteczność

Rok	Liczba wniosków o przedłużenie tymczasowego aresztowania (w toku postępowania przygotowawczego)	Liczba uwzględnionych wniosków o przedłużenie tymczasowego aresztowania	Skuteczność wniosków o przedłużenie tymczasowego aresztowania (w procentach)
2009	11 951	11 427	95,61%
2010	11 433	10 841	94,82%
2011	10 780	10 272	95,29%
2012	9 789	9 308	95,08%
2013	8 809	8 445	95,86%
2014	8 621	8 289	96,14%
2015	6 509	6 264	96,23%
2016	7 659	7 242	95,55%
2017	10 684	10 156	95,06%
2018	12 841	12 189	94,92%

Liczba wniosków o przedłużenie stosowania tymczasowego aresztowania w toku postępowania przygotowawczego i ich skuteczność¹¹

Liczba wniosków o przedłużenie tymczasowego aresztowania również do 2015 roku malała, co łączy się ze spadkiem liczby wniosków o zastosowanie tymczasowego aresztowania. Jednocześnie znów od 2016 do 2018 roku nastąpił wzrost o połowę składanych wniosków o przedłużenie tymczasowego aresztowania. Jak wynika z danych uzyskanych z Ministerstwa Sprawiedliwości¹², najwięcej wniosków o przedłużenie tymczasowego aresztowania w latach 2014–2016 wpływało do sądów rejonowych należących do apelacji warszawskiej, łódzkiej oraz gdańskiej, gdzie było ich wtedy ok. 550 w skali roku. Następnie w latach 2017–2018 do sądów rejonowych ww. apelacji dołączyły sądy rejonowe z apelacji katowickiej, krakowskiej, poznańskiej, szczecińskiej oraz wrocławskiej. W skali całego kraju, najmniej wniosków składanych jest w sądach rejonowych apelacji rzeszowskiej. Podobne obserwacje można poczynić

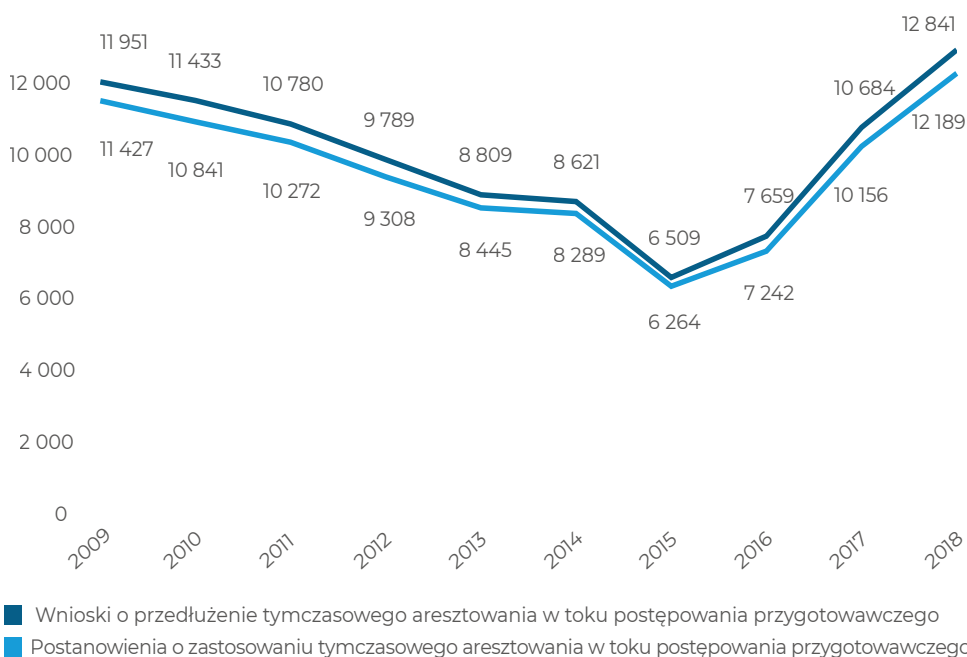
¹¹ Tabela została opracowana na podstawie „Sprawozdań z działalności powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury w sprawach karnych” za lata 2009–2018 opublikowanych przez Prokuraturę Krajową pod adresem: <https://pk.gov.pl/dzialalnosc/sprawozdania-i-statystyki/> (data dostępu: 19-06-2019).

¹² HFPC uzyskała dostęp do powyższych danych od Ministerstwa Sprawiedliwości w ramach wniosku o dostęp do informacji publicznej złożonego w trybie przepisów ustawy o dostępie. Dane zostały udostępnione pismem z dnia 12 kwietnia 2019 roku sygn. DSF-II.082.75.2019.

TYMCZASOWE ARESZTOWANIE W LICZBACH

w przypadku sądów okręgowych. W latach 2014–2016 do sądów okręgowych apelacji warszawskiej, łódzkiej oraz gdańskiej wpływało najwięcej wniosków o przedłużenie tymczasowego aresztowania, a następnie w latach 2017–2018 do tej grupy doszły sądy okręgowe apelacji katowickiej, krakowskiej, poznańskiej, szczecińskiej oraz wrocławskiej. Jednocześnie ponownie najmniej wniosków o przedłużenie tymczasowego aresztowania zostało złożonych w sądach okręgowych apelacji rzeszowskiej.

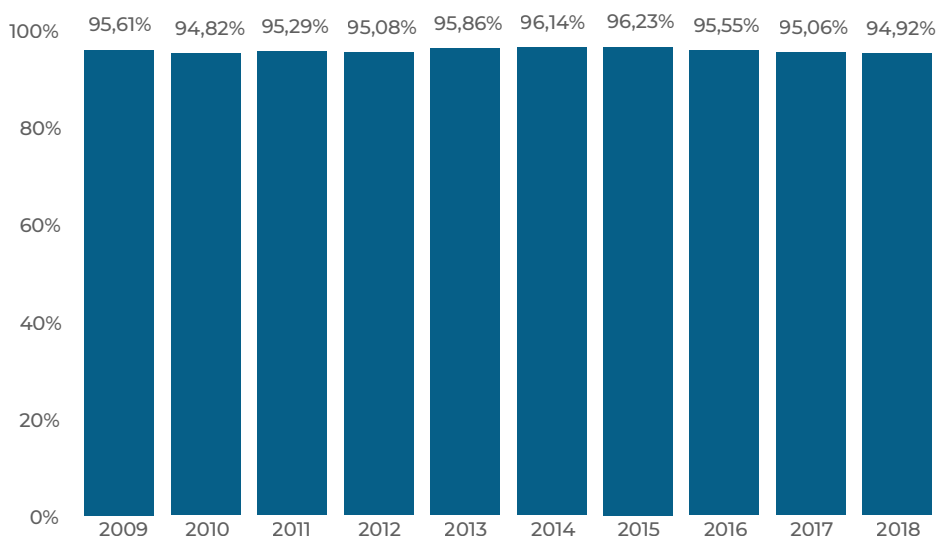
Liczba wniosków o przedłużenie tymczasowego aresztowania w postępowaniu przygotowawczym a ich skuteczność¹³

W przeciwieństwie do wniosków o zastosowanie tymczasowego aresztowania liczba wniosków o przedłużenie tymczasowego aresztowania nie różni się znacząco od liczby wydanych postanowień dotyczących przedłużenia. Tym samym skuteczność wniosków prokuratorskich w tym zakresie jest duża. Zwłaszcza różnica ta jest praktycznie niewidoczna w 2015 roku, a należy podkreślić, że malała ona w sytuacji składania mniejszej liczby wniosków o przedłużenie tymczasowego aresztowania.

¹³ Wykres został opracowany na podstawie „Sprawozdań z działalności powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury w sprawach karnych” za lata 2009–2018 opublikowanych przez Prokuraturę Krajową pod adresem: <https://pk.gov.pl/dzialalnosc/sprawozdania-i-statystyki/> (data dostępu: 19-06-2019).

Procent uwzględnionych wniosków o przedłużenie tymczasowego aresztowania¹⁴

Do 2012 roku skuteczność wniosków prokuratorskich o przedłużenie tymczasowego aresztowania na etapie postępowania przygotowawczego wahała się. Jednakże od 2013 roku nastąpił wzrost skuteczności, który spowodowany był zapewne spadkiem liczby składanych wniosków o przedłużenie tymczasowego aresztowania. Następnie od 2016 roku nastąpił spadek skuteczności tych wniosków. Tendencja ta jest podobna do tej, która występuje w przypadku liczby składanych wniosków o zastosowanie tymczasowego aresztowania. Należy także zwrócić uwagę, że w ostatnich 10 latach tendencja dotycząca uznawania wniosków prokuratorskich o przedłużenie tymczasowego aresztowania utrzymuje się na poziomie ok. 94,5% do 96%. Oznacza to, że tylko ok. 5% wniosków o przedłużenie tymczasowego aresztowania nie jest uwzględnianych przez sądy, a osoba podejrzana/oskarżona zostaje zwolniona.

14 Wykres został opracowany na podstawie „Sprawozdań z działalności powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury w sprawach karnych” za lata 2009–2018 opublikowanych przez Prokuraturę Krajową pod adresem: <https://pk.gov.pl/dzialalnosc/sprawozdania-i-statystyki/> (data dostępu: 19-06-2019).

Zażalenia na tymczasowe aresztowanie

a) Wpływ zażaleń do sądów rejonowych

Rok	Liczba złożonych zażaleń dotyczących tymczasowego aresztowania (wpływ)	Liczba uwzględnionych zażaleń dot tymczasowego aresztowania	Skuteczność zażaleń dot tymczasowego aresztowania (w procentach)
2009	5 324	749	14,07 %
2010	5 630	485	8,61 %
2011	5 867	443	7,55 %
2012	6 698	462	6,90 %
2013	6 121	308	5,03 %
2014	3 733	663	17,76 %
2015	3 017	157	5,20 %
2016	2 352	99	4,20 %
2017	3 706	159	4,29 %
2018	4 505	168	3,73 %

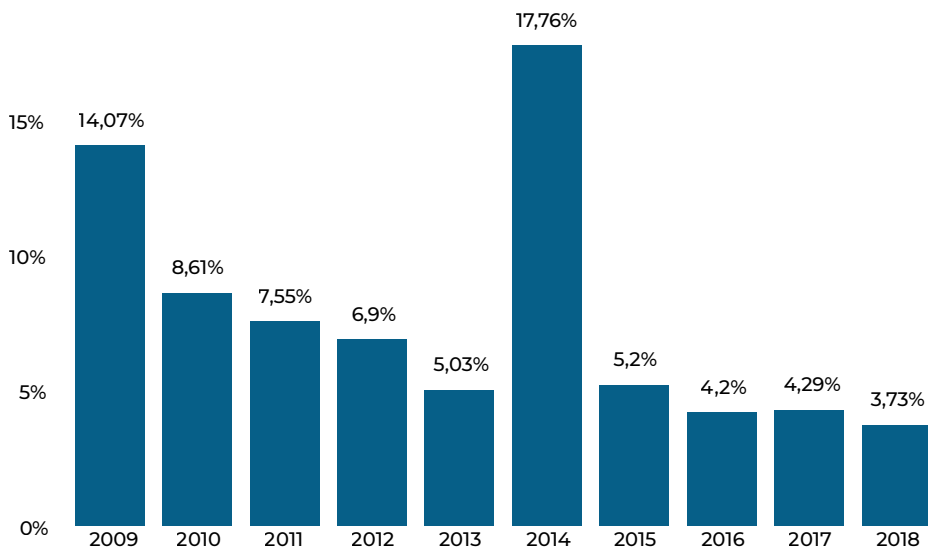
Skuteczność zażaleń dot. tymczasowego aresztowania¹⁵

Jak wynika z powyższych danych, w latach 2009–2013 pomimo zmniejszenia się liczby wniosków o zastosowanie i przedłużenie tymczasowego aresztowania, liczba zażaleń w tych latach wzrastała. Należy zwrócić uwagę, że liczba zażaleń w 2014 roku spadła o prawie 2,5 tysiąca. Co istotne, od 2016 roku, kiedy to notujemy wzrost liczby wniosków o zastosowanie czy przedłużenie tymczasowego aresztowania, do 2018 roku widzimy również wzrost liczby składanych zażaleń i to prawie o połowę. Należy również zwrócić uwagę, że z danych Ministerstwa Sprawiedliwości¹⁶, wynika, że w sądach rejonowych okręgów apelacji warszawskiej, gdańskiej czy lubelskiej w latach 2014–2018 złożono najwięcej zażaleń. Łączy się to z danymi dotyczącymi stosowanego tam tymczasowego aresztowania. Najmniej zażaleń zostało złożonych w roku 2014 w sądach rejonowych okręgów apelacji rzeszowskiej (159), szczecińskiej (162), w 2015 były to apelacje: rzeszowska (119), białostocka (137), w 2016 roku rzeszowska (57) i szczecińska (57), w 2017 roku szczecińska (64), a w 2018 roku rzeszowska (149).

15 Tabela została opracowana na podstawie danych statystycznych pt.: „Środki zapobiegawcze orzeczone przez sądy rejonowe i okręgowe w latach 2005–2018” opublikowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości pod adresem: <https://isws.ms.gov.pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/download,2853,52.html> (data dostępu: 19–06–2019).

16 HFPC uzyskała dostęp do powyższych danych od Ministerstwa Sprawiedliwości w ramach wniosku o dostęp do informacji publicznej złożonego w trybie przepisów ustawy o dostępie. Dane zostały udostępnione pismem z dnia 12 kwietnia 2019 roku sygn. DSF-II.082.75.2019.

Procent uwzględnionych zażaleń na tymczasowe aresztowanie¹⁷

Powyższy wykres wskazuje, że skuteczność zażaleń rejestrowanych w sądach rejonowych od 2009 do 2013 roku spadała. W 2014 roku nastąpił duży wzrost ich skuteczności w stosunku do 2013 roku – aż o 12%. Z danych Ministerstwa Sprawiedliwości wynika, że do sądów rejonowych okręgu gdańskiego wpłynęło 215 zażaleń na tymczasowe aresztowanie i aż 109 zostało uwzględnionych. Również spośród 55 zażaleń złożonych w sądach rejonowych okręgu legnickiego uwzględniono 25. W kolejnym roku nastąpił ponowny 12% spadek skuteczności zażaleń. Od tego czasu obserwujemy stałą tendencję spadkową w tym zakresie.

b) wpływ zażaleń do sądów okręgowych

Rok	Liczba złożonych zażaleń dotyczących tymczasowego aresztowania (wpływ)	Liczba uwzględnionych zażaleń dotyczących tymczasowego aresztowania	Skuteczność zażaleń dotyczących tymczasowego aresztowania (w procentach)
2009	2 144	137	6,39 %
2010	2 313	96	4,15 %
2011	1 762	180	10,22 %
2012	1 946	66	3,40 %
2013	1 959	102	5,21 %

¹⁷ Wykres został opracowany na podstawie danych statystycznych pt.: „Środki zapobiegawcze orzeczone przez sądy rejonowe i okręgowe w latach 2005–2018” opublikowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości pod adresem: <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/download,2853,52.html> (data dostępu: 19-06-2019).

TYMCZASOWE ARESZTOWANIE W LICZBACH

Rok	Liczba złożonych zażaleń dotyczących tymczasowego aresztowania (wpływ)	Liczba uwzględnionych zażaleń dotyczących tymczasowego aresztowania	Skuteczność zażaleń dotyczących tymczasowego aresztowania (w procentach)
2014	1 528	53	3,46 %
2015	1 457	33	2,26 %
2016	1 280	37	2,89 %
2017	1 463	44	3,01 %
2018	1 917	16	0,83 %

Skuteczność zażaleń dotyczących tymczasowego aresztowania wpływających do sądów okręgowych¹⁸

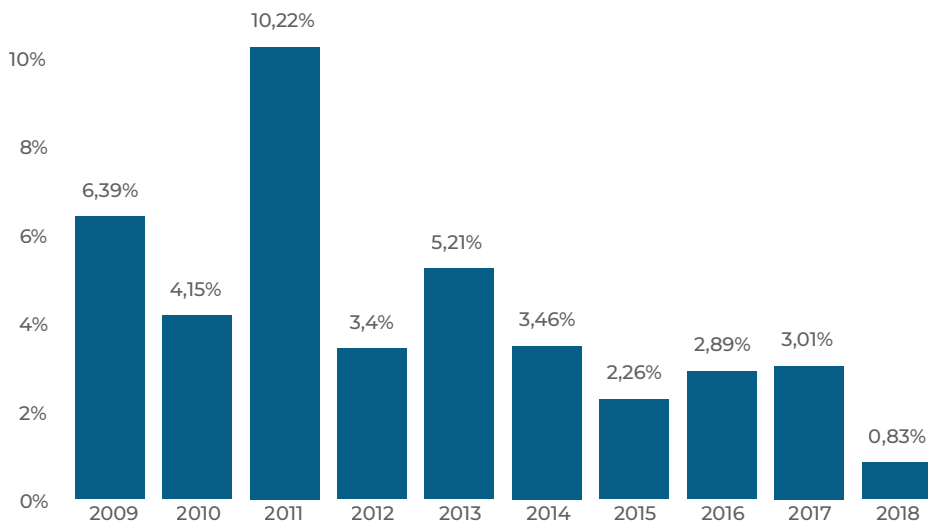
Analizując powyższe dane nie można jednoznacznie stwierdzić, jak to miało miejsce w przypadku sądów rejonowych, że liczba składanych zażaleń na zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania koreluje¹⁹ ze spadkiem składanych wniosków o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania. Przynajmniej w tym zakresie takiego związku nie widać w latach 2009–2013. Uwidacznia się on jedynie w latach 2014–2018, w których początkowo widać spadek wniosków o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania, a następnie w kolejnych latach wzrost tego typu wniosków. Co istotne, jak wynika z danych Ministerstwa Sprawiedliwości²⁰, wśród sądów okręgowych w 2014 roku najwięcej zażaleń zarejestrowano w apelacjach gdańskiej i lubelskiej. W latach 2015–2017 były to sądy okręgowe apelacji warszawskiej, gdańskiej oraz lubelskiej. W 2018 roku do ww. sądów okręgowych dołączyły sądy apelacji katowickiej. W 2014 roku najmniej zażaleń wpływało do sądów okręgowych apelacji białostockiej (58), poznańskiej (55) i rzeszowskiej (14), w 2015 roku były to sądy okręgowe apelacji rzeszowskiej (29) i poznańskiej (2), w 2016 roku były to sądy okręgowe apelacji poznańskiej (2), rzeszowskiej (35), białostockiej (37) i wrocławskiej (23), w 2017 roku sądy okręgowe apelacji poznańskiej (2) i wrocławskiej (50), a w 2018 roku sądy okręgowe apelacji poznańskiej (1).

18 Tabela została opracowana na podstawie danych statystycznych pt.: „Środki zapobiegawcze orzeczone przez sądy rejonowe i okręgowe w latach 2005–2018” opublikowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości pod adresem: <https://isws.ms.gov.pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/download,2853,52.html> (data dostępu: 19–06–2019).

19 W ramach niniejszego raportu pojęcie „korelacji” używane jest w znaczeniu potocznym, a nie statystycznym.

20 HFPC uzyskała dostęp do powyższych danych od Ministerstwa Sprawiedliwości w ramach wniosku o dostęp do informacji publicznej złożonego w trybie przepisów ustawy o dostępie. Dane zostały udostępnione pismem z dnia 12 kwietnia 2019 roku sygn. DSF-II.082.75.2019.

Procent uwzględnionych zażaleń na tymczasowe aresztowanie²¹

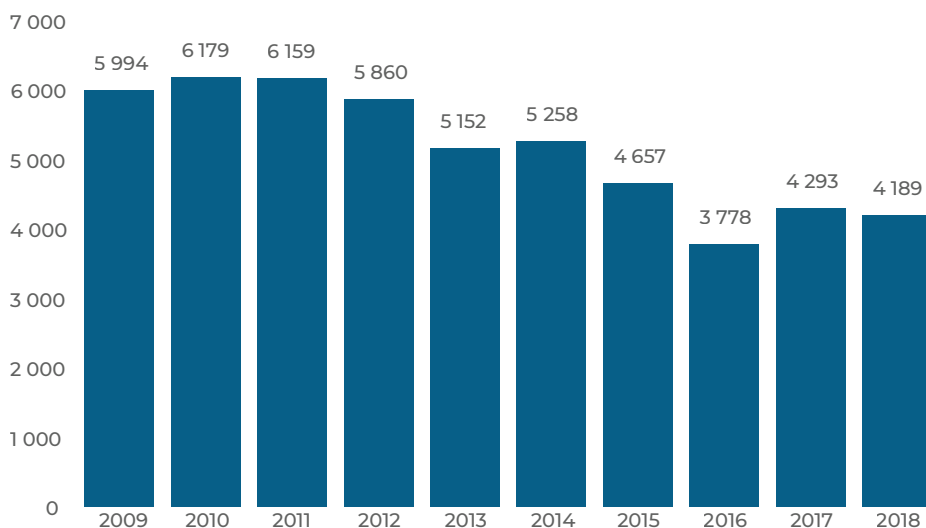

Powyższy wykres wskazuje, że uwzględnianie zażaleń na tymczasowe aresztowanie przez sądy nie podlegało żadnej tendencji rocznej. Można zauważyć jedynie, że w latach 2013–2015, kiedy obserwowaliśmy spadek liczby składanych zażaleń na zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania, ich skuteczność również spadała. W kolejnych dwóch latach, czyli 2016–2017, kiedy liczba wniosków o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania wzrastała, ich skuteczność również rosła, jednak w 2018 roku, kiedy wzrosła liczba wniosków o tymczasowe aresztowanie, ich skuteczność istotnie spadła.

21 Wykres został opracowany na podstawie danych statystycznych pt.: „Środki zapobiegawcze orzeczone przez sądy rejonowe i okręgowe w latach 2005–2018” opublikowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości pod adresem: <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/download,2853,52.html> (data dostępu: 19-06-2019).

Uchylenie tymczasowego aresztowania przez prokuratora na etapie postępowania przygotowawczego

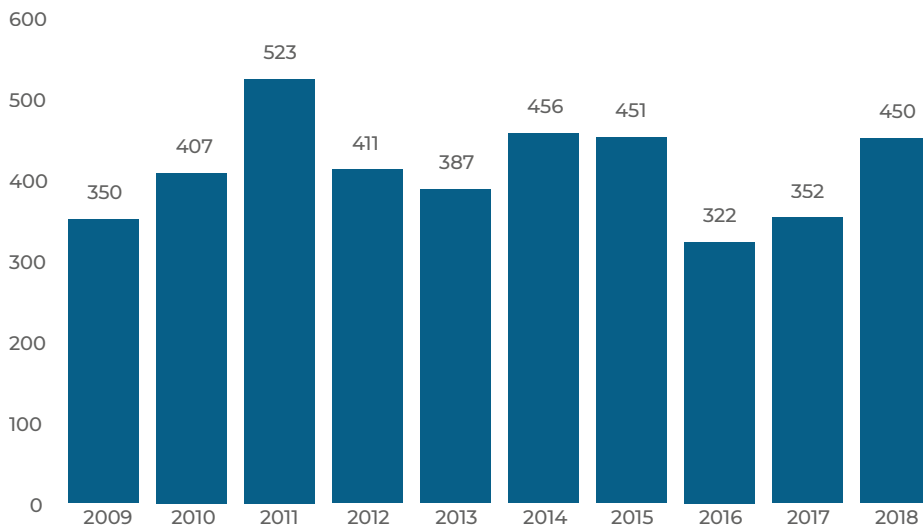
a) uchylenie tymczasowego aresztowania przez prokuratora w trybie art. 253 § 1 k.p.k.²²

Zgodnie z art. 253 § 1 k.p.k. tymczasowe aresztowanie należy niezwłocznie uchylić, jeżeli ustaną przyczyny, wskutek których został on zastosowany albo powstaną przyczyny uzasadniające jego uchylenie. Jak obrazuje powyższy wykres liczba uchyleń tymczasowego aresztowania z ww. powodów łączy się ze spadkiem liczby osób, które były tymczasowo aresztowane. Oznacza to, że wraz ze spadkiem liczby osób tymczasowo aresztowanych spadała liczba uchyleń tymczasowego aresztowania przez prokuratora w latach 2010–2015. Jednakże pomimo wzrostu liczby osób tymczasowo aresztowanych w 2016 roku dalej malała liczba uchyleń tego środka zapobiegawczego przez prokuratorów. W 2017 roku odnotowano wzrost liczby osób tymczasowo aresztowanych, jak również wzrost liczby uchyleń tymczasowego aresztowania w trybie art. 253 § 1 k.p.k. W 2018 roku zaobserwować można było nieznaczny spadek decyzji na podstawie art. 253 § 1 k.p.k.

22 Wykres został opracowany na podstawie „Sprawozdań z działalności powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury w sprawach karnych” za lata 2009–2018 opublikowanych przez Prokuraturę Krajową pod adresem: <https://pk.gov.pl/dzialalnosc/sprawozdania-i-statystyki/> (data dostępu: 19-06-2019).

b) uchylenie tymczasowego aresztowania przez prokuratora w trybie art. 254 k.p.k.²³

Tymczasowo aresztowany może w trybie art. 254 k.p.k. składać do prokuratora wniosek o uchylenie tymczasowego aresztowania. Z wykresu wynika, że nie sposób wskazać jakiegokolwiek tendencji rocznej w korzystaniu przez prokuratorów z tej instytucji. Jednakże warto zwrócić uwagę, że w stosunku do 2017 r. liczba uchyleń wzrosła prawie o sto.

Przedłużenie przez sądy apelacyjne tymczasowego aresztowania w trybie art. 263 § 4 k.p.k. na wniosek sądu

Na podstawie art. 263 § 4 k.p.k. sądy apelacyjne mogą przedłużać tymczasowe aresztowanie na wniosek sądów rejonowych i okręgowych, ponad termin określony w art. 263 § 3 k.p.k., który stanowi, że: „*okres stosowania tymczasowego aresztowania do chwili wydania pierwszego wyroku przez sąd pierwszej instancji nie może przekroczyć 2 lat.*”

²³ Wykres został opracowany na podstawie „Sprawozdań z działalności powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury w sprawach karnych” za lata 2009–2018 opublikowanych przez Prokuraturę Krajową pod adresem: <https://pk.gov.pl/dzialalnosc/sprawozdania-i-statystyki/> (data dostępu: 19-06-2019).

TYMCZASOWE ARESZTOWANIE W LICZBACH

Rok		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Sądy rejonowe	Wobec osób	b/d	b/d	42	70	18	24	41	10	7	19
	Liczba spraw	27	13	34	11	19	19	13	7	10	19
Sądy okręgowe	Wobec osób	b/d	b/d	583	536	355	313	252	173	173	203
	Liczba spraw	413	412	192	164	125	159	119	88	84	110

Przedłużenie przez sądy apelacyjne tymczasowego aresztowania w trybie art. 263 § 4 k.p.k. na wniosek sądu²⁴

W przypadku sądów rejonowych, na podstawie powyższej tabeli trudno mówić o tendencji spadkowej lub wzrostowej. Przykładowo można wskazać, że liczba osób, względem których stosowane było tymczasowe aresztowanie w trybie art. 263 § 4 k.p.k. w roku 2012 była największa, a w kolejnym roku spadła o 52. Jedynie można zwrócić uwagę, że w latach 2016–2018 nastąpiła tendencja wzrostowa stosowania tymczasowego aresztowania ponad okres, o którym mowa w art. 263 § 3 k.p.k. W latach 2011–2017 należy zwrócić uwagę na tendencję spadkową dotyczącą liczby osób wobec których przedłużono tymczasowe aresztowanie w trybie art. 263 § 4 k.p.k. Jednakże między 2017 a 2018 rokiem nastąpił wzrost liczby osób, względem których zostało zastosowane tymczasowe aresztowanie w tym trybie. Również warto zwrócić uwagę na fakt, że od 2009 do 2013 roku, a następnie od 2015 do 2017 roku, widzimy tendencję spadkową w zakresie spraw, w których zostało wydane postanowienie o tymczasowym aresztowaniu w trybie art. 263 § 4 k.p.k. Ponownie jednak między 2017 a 2018 rokiem nastąpił wzrost liczby spraw.

Długość tymczasowego aresztowania

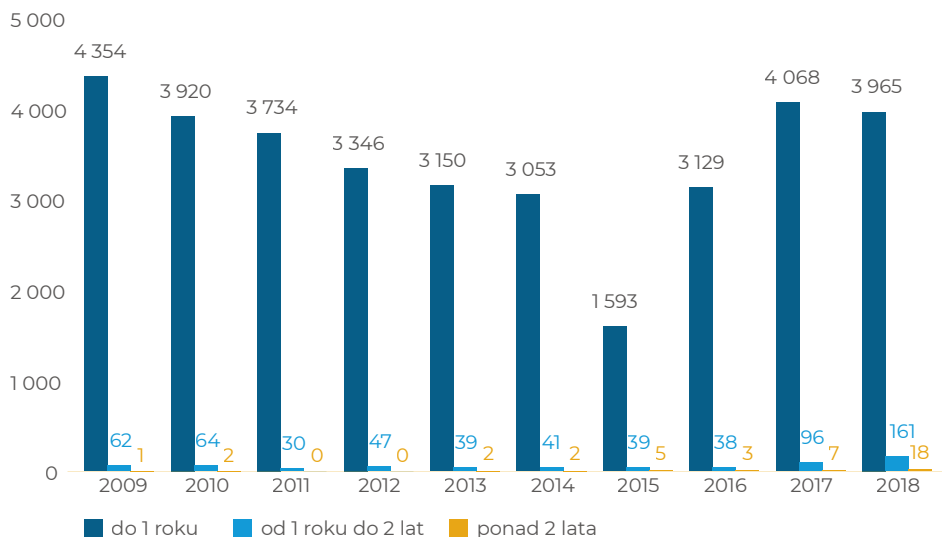
Jednym z największych problemów obserwowanym przez obrońców praw człowieka jest długość stosowania środka izolacyjnego. Przewlekłość to również zarzut, który jest jednym z najczęściej podnoszonych w skargach trafiających z Polski do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Ze względu na oddzielne prezentowanie statystyk przez sądy i prokuratury wskazanie średniego czasu trwania tymczasowego

24 HFPC uzyskała dostęp do powyższych danych od Ministerstwa Sprawiedliwości w ramach wniosku o dostęp do informacji publicznej złożonego w trybie przepisów ustawy o dostępie. Dane zostały udostępnione pismami z dnia 12 kwietnia 2019 roku oraz dnia 29 maja 2019 roku sygn. DSF-II.082.75.2019.

TYMCZASOWE ARESZTOWANIE – (NIE)TYMCZASOWY PROBLEM

aresztowania w Polsce nie jest możliwe, co stanowi duże utrudnienie przy analizie tego zagadnienia.

Liczba osób tymczasowo aresztowanych według czasu trwania tymczasowego aresztowania w postępowaniu przygotowawczym²⁵

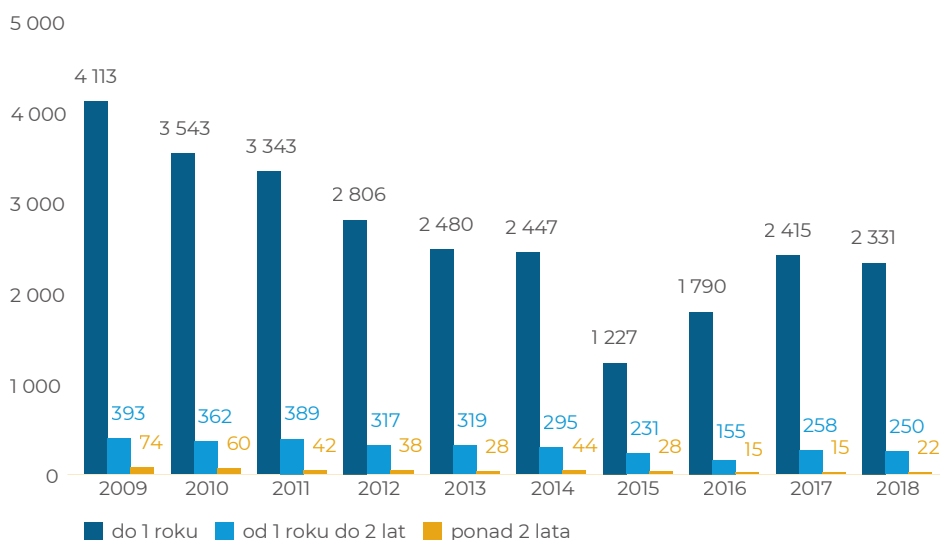

Powyższe dane pozwalają stwierdzić zdecydowany wzrost liczby osób tymczasowo aresztowanych przez okres ponad jednego roku w toku postępowania przygotowawczego w 2018 roku (w 2017 roku było takich osób – 103, a w 2018 roku już 179). Również w ostatnim roku nastąpił wzrost liczby osób tymczasowo aresztowanych ponad dwa lata (z 7 w 2017 roku do 18 w 2018 roku). Jednocześnie warto zwrócić uwagę, że wzrósł współczynnik osób tymczasowo aresztowanych od jednego roku do dwóch lat w stosunku do ogółu tymczasowo aresztowanych w toku postępowania przygotowawczego z 1,19% w 2016 roku do 3,88% w 2018 roku. W 2018 roku zaobserwować można również wzrost liczby osób tymczasowo aresztowanych ponad dwa lata w proporcji do ogółu tymczasowo aresztowanych w toku postępowania przygotowawczego (w 2016 roku było ich tylko 0,09%, a w 2018 roku już 0,43%).

25 Wykres został opracowany na podstawie „Sprawozdań z działalności powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury w sprawach karnych” za lata 2009–2018 opublikowanych przez Prokuraturę Krajową pod adresem: <https://pk.gov.pl/dzialalnosc/sprawozdania-i-statystyki/> (data dostępu: 19-06-2019).

TYMCZASOWE ARESZTOWANIE W LICZBACH

Liczba osób tymczasowo aresztowanych według czasu trwania tymczasowego aresztowania – sądy rejonowe²⁶

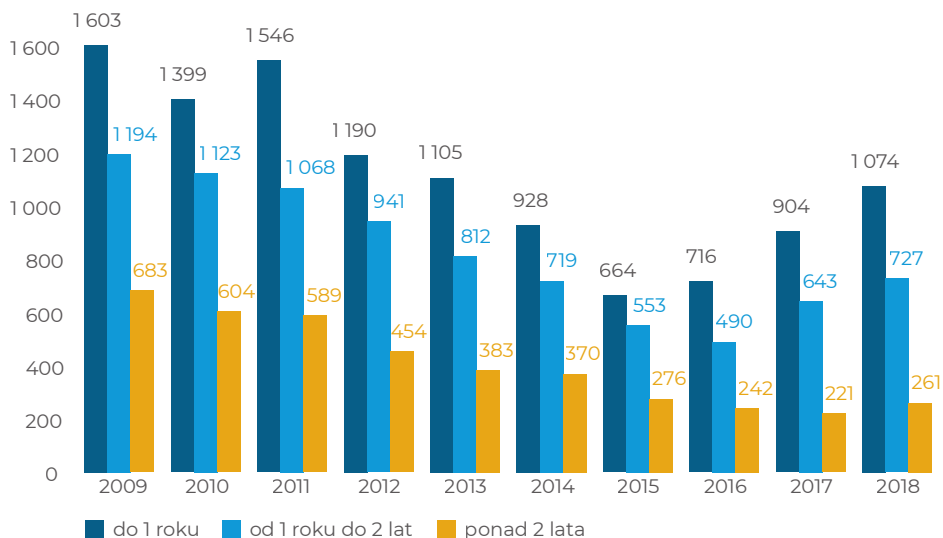

Jak wskazuje powyższy wykres liczba osób tymczasowo aresztowanych do jednego roku w toku postępowania przed sądami rejonowymi malała od 2009 do 2015 roku. Warto zauważyć, że między 2014 a 2015 rokiem obserwujemy spadek o prawie połowę. Jednocześnie od 2016 roku możemy zaobserwować ponowny wzrost liczby osób tymczasowo aresztowanych do jednego roku. Warto również zwrócić uwagę, że w 2016 roku wzrosła liczba osób tymczasowo aresztowanych od jednego roku do dwóch lat, a ich stosunek względem pozostałych wzrósł od 7,90% w 2016 roku do 9,60% w 2018 roku.

26 Wykres został opracowany na podstawie danych statystycznych pt.: „Środki zapobiegawcze orzeczone przez sądy rejonowe i okręgowe w latach 2005–2018” opublikowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości pod adresem: <https://isws.ms.gov.pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/download,2853,52.html> (data dostępu: 19-06-2019).

TYMCZASOWE ARESZTOWANIE – (NIE)TYMCZASOWY PROBLEM

Liczba osób tymczasowo aresztowanych
według czasu trwania tymczasowego aresztowania – sądy okręgowe²⁷

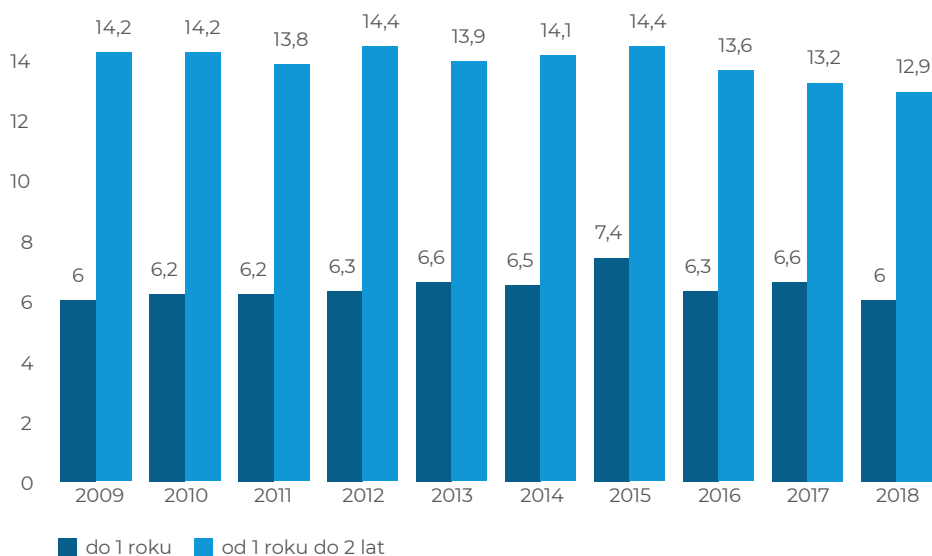
W latach 2009–2015 można zaobserwować tendencję spadkową liczby osób tymczasowo aresztowanych od jednego roku do dwóch lat w ramach postępowania sądowego przed sądami okręgowymi. W przypadku osób tymczasowo aresztowanych do jednego roku taka tendencja jest widoczna dopiero od 2011 roku. Jednocześnie należy zwrócić uwagę, że od 2016 roku do 2018 roku w obu wyżej wymienionych kategoriach obserwujemy wzrost. Ponadto od 2009 roku do 2017 roku można zauważyć spadek liczby osób tymczasowo aresztowanych ponad dwa lata. Jednakże w 2018 roku nastąpił ponowny jej wzrost. Oczywiście warto zasygnalizować, że zmiana liczby osób w poszczególnych kategoriach wynikać może przede wszystkim ze zmiany ogólnej tendencji dotyczącej stosowania tymczasowego aresztowania.

Warto jednak podkreślić, że stosunek osób tymczasowo aresztowanych ponad dwa lata, względem dwóch pozostałych kategorii od 2015 roku do 2018 roku spadł z 18,48% do 12,65%.

27 Wykres został opracowany na podstawie danych statystycznych pt.: „Środki zapobiegawcze orzeczone przez sądy rejonowe i okręgowe w latach 2005–2018” opublikowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości pod adresem: <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/download,2853,52.html> (data dostępu: 19-06-2019).

TYMCZASOWE ARESZTOWANIE W LICZBACH

Średni czas trwania tymczasowego aresztowania (w miesiącach) orzeczonego przez sądy rejonowe i okręgowe w latach 2009–2018²⁸

Średni czas trwania tymczasowego aresztowania w przypadku sądów rejonowych w 2018 roku wyniósł 6 miesięcy. Powyższy wykres wskazuje, że w przypadku sądów rejonowych, w latach 2009–2015 średni czas trwania tymczasowego aresztowania wzrastał co roku. Pomiędzy 2014 a 2015 rokiem wzrósł o prawie jeden miesiąc. W 2016 roku spadł natomiast o ponad jeden miesiąc. Pomiędzy 2017 a 2018 rokiem ponownie możemy zaobserwować spadek. Jednakże należy zwrócić uwagę, że zaprezentowane dane nie pozwalają określić średniego czasu tymczasowego aresztowania do czasu wydania rozstrzygnięcia w I instancji.

Średni czas trwania tymczasowego aresztowania przed sądami okręgowymi w 2018 roku wyniósł 12,9 miesiąca. Należy wskazać, że w przypadku sądów okręgowych nie ma jednakowej tendencji co do długości trwania tego środka zapobiegawczego w latach 2009–2012. Dopiero od 2013 roku do 2015 roku można zauważyć, że średni czas trwania tymczasowego aresztowania wzrastał, a od 2016 roku do 2018 roku spadał.

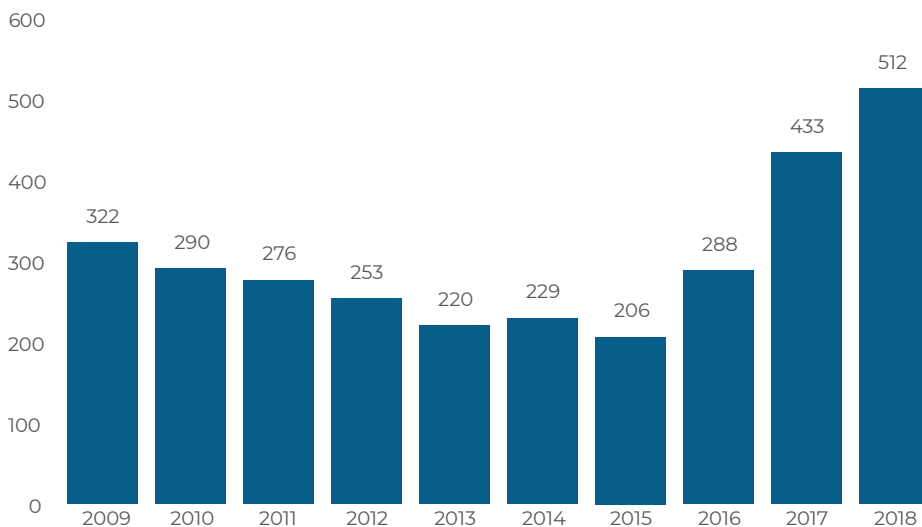
28 Wykres został opracowany na podstawie danych statystycznych pt.: „Środki zapobiegawcze orzeczone przez sądy rejonowe i okręgowe w latach 2005–2018” opublikowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości pod adresem: <https://isws.ms.gov.pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/download,2853,52.html> (data dostępu: 19-06-2019).

Stosowanie tymczasowego aresztowania względem cudzoziemców

Jednym z najczęściej podnoszonych na arenie międzynarodowej problemów związanych z tymczasowym aresztowaniem jest nadmierne stosowanie tego środka wobec cudzoziemców. Jak wskazano w raporcie dla Parlamentu Europejskiego, tymczasowe aresztowanie jest nieproporcjonalnie często stosowane wobec „podejrzanych – cudzoziemców” z powodu ryzyka ucieczki²⁹. Określenie tego jako problemu o zasięgu ogólnoeuropejskim motywuje niektórych przedstawicieli nauki i praktyki do formułowania postulatu stworzenia ogólnoeuropejskich rekomendacji.

Powyższe stwierdzenia uzasadnia również przegląd polskiej praktyki w tym zakresie. Zgromadzone dane statystyczne mogą być pierwszym krokiem do analizy tego zagadnienia. Sformułowanie bardziej kategorycznych wniosków wymagałoby jednak pogłębionej lektury akt spraw, w których cudzoziemcy występowali w charakterze podejrzanych lub oskarżonych.

Liczba tymczasowo aresztowanych cudzoziemców – stan na dzień 31 grudnia³⁰

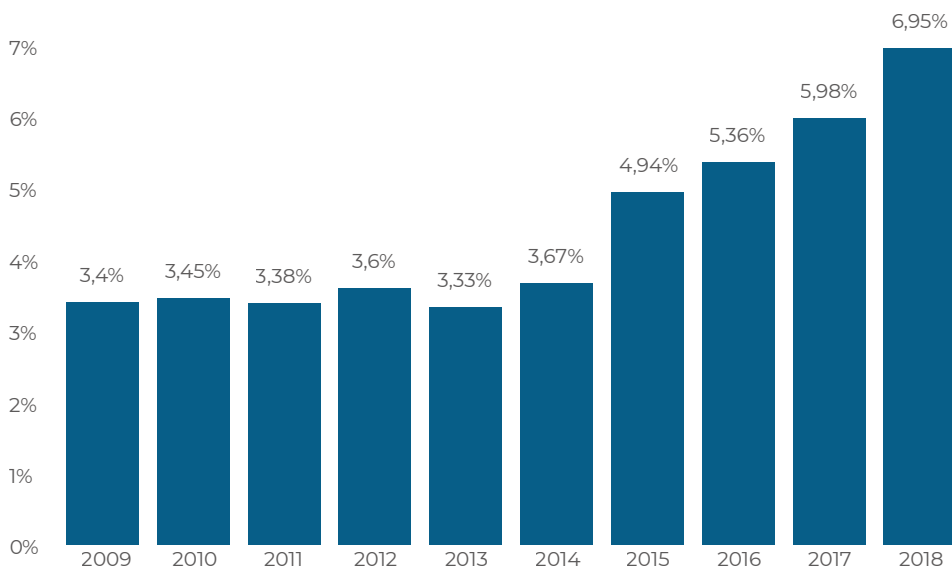
29 *Procedural Rights and Detention Conditions. Cost of Non-Europe Report*, Parlament Europejski, grudzień 2017, dostęp: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/611008/EPRS_STU\(2017\)611008_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/611008/EPRS_STU(2017)611008_EN.pdf) (data dostępu: 19-06-2019), zob. też: M. F. Aebi, M. M. Tiago, *Prisons and Prisoners in Europe 2018: Key Findings of the SPACE I report*, Rada Europy, dostęp: http://wp.unil.ch/space/files/2019/06/Key-Findings_190611.pdf (data dostępu: 19-06-2019)

30 Wykres został opracowany na podstawie danych statystycznych opublikowanych przez Służbę Więzienną pod adresem: <https://www.sw.gov.pl/dzial/statystyka> (data dostępu: 19-06-2019).

TYMCZASOWE ARESZTOWANIE W LICZBACH

Jak wskazują powyższe dane, liczba tymczasowo aresztowanych cudzoziemców malała co roku od 2009 roku do 2015. Bez wątplenia można jednak stwierdzić, że liczba cudzoziemców tymczasowo aresztowanych w ostatnich trzech latach wzrosła. Szczególny wzrost widać pomiędzy 31 grudnia 2016 roku a 31 grudnia 2018 roku, kiedy to ich liczba wzrosła prawie dwukrotnie.

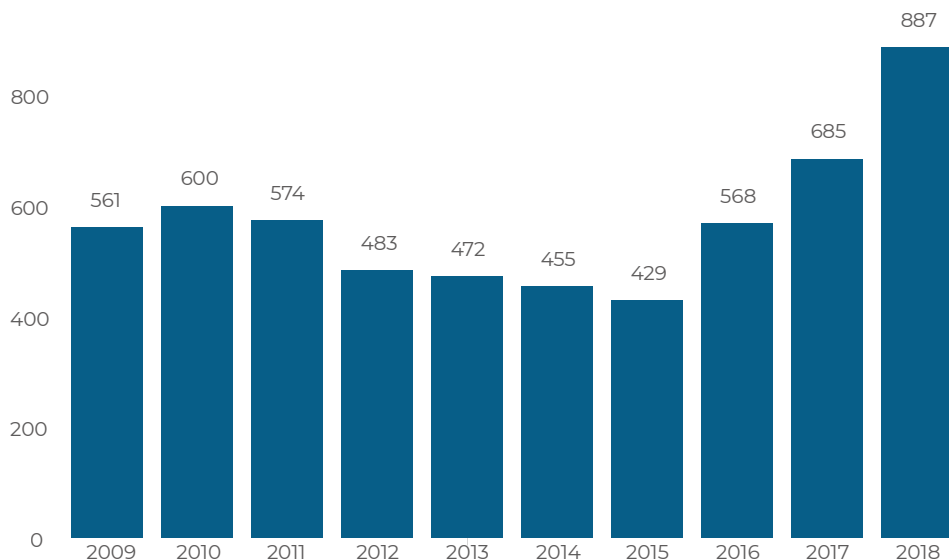
Procent liczby tymczasowo aresztowanych cudzoziemców w stosunku do wszystkich tymczasowo aresztowanych³¹

Powyższy wykres wyraźnie wskazuje, iż stosunek cudzoziemców tymczasowo aresztowanych do ogółu osób tymczasowo aresztowanych w latach 2009–2014 utrzymywał się na stabilnym poziomie około 3,3% – 3,6%. Jednakże od 2014 roku zauważalny jest wzrost procentowy tymczasowo aresztowanych cudzoziemców z poziomu 3,67% aż do 6,95%.

31 Wykres został opracowany na podstawie danych statystycznych opublikowanych przez Służbę Więzienną pod adresem: <https://www.sw.gov.pl/dzial/statystyka> (data dostępu: 19-06-2019).

Zastosowanie tymczasowego aresztowania względem cudzoziemców w toku postępowania przygotowawczego³²

Jak wynika z powyższych danych, liczba cudzoziemców tymczasowo aresztowanych w postępowaniu przygotowawczym malała co roku od 2010 do 2015. Jednakże od 2016 roku widzimy wzrost liczby tymczasowo aresztowanych cudzoziemców. W 2018 roku ich liczba względem 2016 roku wzrosła o ponad 300 osób i wynosiła 887.

32 Wykres został opracowany na podstawie danych statystycznych pt.: „Środki zapobiegawcze orzeczone przez sądy rejonowe i okręgowe w latach 2005–2018” opublikowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości pod adresem: <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/download,2853,52.html> (data dostępu: 19-06-2019).

WARUNKOWE TYMCZASOWE ARESZTOWANIE W POSTĘPOWANIU PRZYGOTOWAWCZYM

Zgodnie z art. 257 § 2 k.p.k.: „[s]tosując tymczasowe aresztowanie, sąd może zastrzec, że środek ten ulegnie zmianie z chwilą złożenia, nie później niż w wyznaczonym terminie, określonego poręczenia majątkowego; na uzasadniony wniosek oskarżonego lub jego obrońcy, złożony najpóźniej w ostatnim dniu wyznaczonego terminu, sąd może przedłużyć termin złożenia poręczenia.” Jak wskazuje Lech Paprzycki: „[r]ozwiązanie przyjęte w art. 257 § 2 k.p.k. wychodzi naprzeciw trudnościom, na jakie napotkała praktyka, w sytuacji, gdy stosunkowo wysokie poręczenie majątkowe można było uznać za wystarczający środek zapobiegawczy, a jednocześnie brak było pewności, czy złożenie takiego poręczenia w ogóle będzie możliwe albo też niemożliwe było natychmiastowe złożenie takiego poręczenia. W takiej sytuacji warunkowe tymczasowe aresztowanie jest rozwiązaniem pragmatycznym i korzystnym przede wszystkim dla podejrzanego/oskarżonego. (...) Złożenie poręczenia majątkowego w terminie określonym w postanowieniu o warunkowym tymczasowym aresztowaniu, także gdy jest ono przedłużane, zobowiązuje sąd do przyjęcia poręczenia (art. 266–270 k.p.k.), o ile spełnione zostały wszystkie ustawowe warunki dotyczące poręczenia, i do natychmiastowego uchylecia tymczasowego aresztowania. Z tą chwilą warunkowe tymczasowe aresztowanie przekształca się w poręczenie majątkowe, do którego mają zastosowanie jedynie przepisy dotyczące tego środka zapobiegawczego (art. 266–270 k.p.k.)”³³.

Rok	Postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania w toku postępowania przygotowawczego	Postanowienia o zastosowaniu warunkowego tymczasowego aresztowania w toku postępowania przygotowawczego	Procent zastosowanych warunkowych tymczasowych aresztowań do postanowień o zastosowaniu tymczasowego aresztowania
2013	17.490	180	1,02%
2014	17.231	164	0,95%
2015	12.580	158	1,25%
2016	13.791	151	1,09%
2017	17.140	187	1,09%
2018	17.762	273	1,53%

Postanowienia o zastosowaniu warunkowego tymczasowego aresztowania w toku postępowania przygotowawczego³⁴

33 L. K. Paprzycki, *Komentarz do art. 257, [w]: Komentarz aktualizowany do art. 1–424 Kodeksu postępowania karnego*, System Informacji Prawnej LEX 2015, publ. LEX.

34 Tabela została opracowana na podstawie „Sprawozdań z działalności powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury w sprawach karnych” za lata 2013–2018 opublikowanych przez

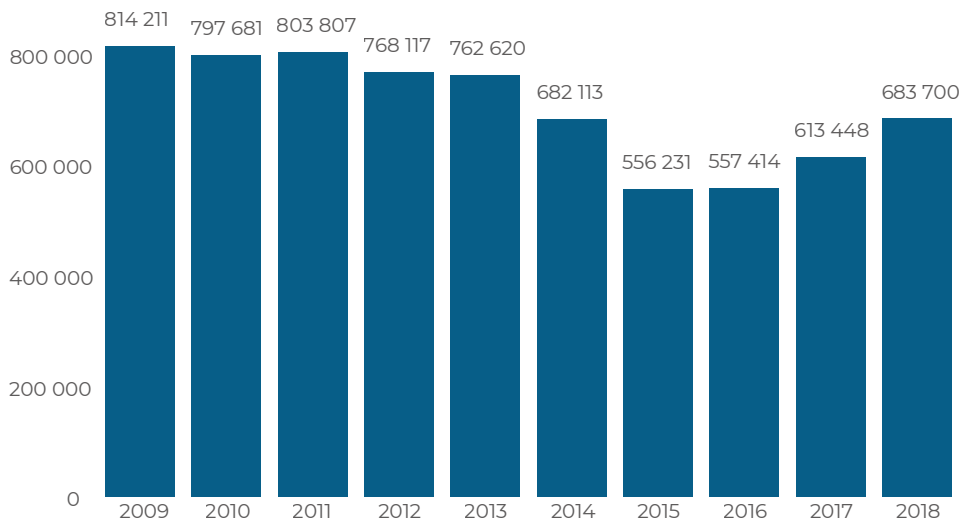
TYMCZASOWE ARESZTOWANIE – (NIE)TYMCZASOWY PROBLEM

Jak prezentuje powyższa tabela, liczba stosowanych warunkowych tymczasowych aresztowań systematycznie spadała od 2013 roku do 2016 roku. Jednakże pomiędzy 2016 a 2018 roku ich liczba wzrosła o prawie 125. Co istotne procent zastosowanych warunkowych tymczasowych aresztowań w stosunku do postanowień o zastosowaniu tymczasowego aresztowania nie wykazuje stałej tendencji. Można jedynie wskazać, że pomiędzy 2017 a 2018 roku liczba ich zastosowań wzrosła prawie o 0,5%.

Liczba wszczętych postępowań przygotowawczych

Aby wnioski na temat praktyki stosowania tymczasowego aresztowania o charakterze statystycznym były uprawnione, muszą zostać uzupełnione informacją na temat liczby wszczętych postępowań przygotowawczych. Dane te prezentuje poniższy wykres.

Liczba wszczętych postępowań przygotowawczych³⁵

Prokuraturę Krajową pod adresem: <https://pk.gov.pl/dzialalnosc/sprawozdania-i-statystyki/> (data dostępu: 12-06-2019). Tabela prezentuje dane dotyczące stosowania warunkowego tymczasowego aresztowania jedynie za lata 2013–2018, ponieważ dopiero od roku 2013 Prokuratura Generalna/Prokuratura Krajowa uwzględnia je w sprawozdaniach publikowanych na stronie internetowej.

35 Wykres został opracowany na podstawie danych statystycznych pt.: „Środki zapobiegawcze orzeczone przez sądy rejonowe i okręgowe w latach 2005–2018” opublikowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości pod adresem: <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/download,2853,52.html> (data dostępu: 19-06-2019).

WARUNKOWE TYMCZASOWE ARESZTOWANIE W POSTĘPOWANIU PRZYGOTOWAWCZYM

Powyższy wykres obrazuje, że od 2011 roku do 2015 roku liczba wszczętych postępowań przygotowawczych zmalała o prawie 250 tysięcy. Jednakże od 2016 roku możemy zaobserwować wzrost liczby wszczętych postępowań przygotowawczych. W 2018 roku ten wzrost względem 2015 roku wyniósł ponad 100 tysięcy.

Nieizolacyjne środki zapobiegawcze

Oprócz tymczasowego aresztowania, które jest tzw. izolacyjnym środkiem zapobiegawczym, wyróżniamy tzw. nieizolacyjne środki zapobiegawcze, które wskazane są w art. 266–277 k.p.k. Do nieizolacyjnych środków zapobiegawczych zaliczamy m.in.:

- + poręczenie majątkowe,
- + poręczenie osoby godnej zaufania,
- + poręczenie społeczne,
- + dozór policji,
- + zakaz opuszczania kraju,
- + zawieszenie w czynnościach służbowych lub wykonywaniu zawodu,
- + powstrzymanie się od określonej działalności,
- + powstrzymywanie się od prowadzenia określonego rodzaju pojazdów,
- + nakazanie podejrzanemu/oskarżonemu opuszczenia lokalu mieszkalnego zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym.

W związku z powyższym, podkreślić należy, że rzetelna analiza praktyki stosowania tymczasowego aresztowania nie byłaby możliwa bez zestawienia jej z danymi dotyczącymi stosowania alternatywnych nieizolacyjnych środków zapobiegawczych.

TYMCZASOWE ARESZTOWANIE – (NIE)TYMCZASOWY PROBLEM

a) postępowanie przygotowawcze

Rok		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Poręczenie:	majątkowe	15 867	13 940	14 358	12 414	10 880	10 031	6 850	5 994	7 521	8 336
	osoby godnej zaufania	99	79	74	86	46	32	21	45	17	14
	społeczne	7	8	5	8	3	0	1	6	1	0
Dozór policji		34 741	33 028	34 918	31 190	30 294	31 858	25 350	25 716	28 675	28 838
Zakaz opuszczania kraju:	ogółem	8 800	8 362	8 508	7 855	7 889	7 769	5 710	5 511	6 967	7 976
	w tym z zatrzymaniem paszportu	2 299	1 930	1 832	1 580	1 474	1 332	1 147	1 010	1 374	1 712
	połączony z zakazem wydania paszportu	b/d	b/d	2 026	1 953	2 001	2 059	1 423	1 334	1 614	2 065
Zawieszenie w czynnościach służbowych lub w wykonywaniu zawodu		306	254	165	222	216	226	154	183	234	265
Powstrzymanie się od określonej działalności		481	484	319	258	88	100	157	137	229	294
Powstrzymanie się od prowadzenia określonego rodzaju pojazdów		222	188	111	97	44	81	56	54	64	65
Nakaz opuszczenia lokalu mieszkalnego zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym		b/d	b/d	b/d	1 241	1 500	2 359	2 474	3 060	3 761	4 121
Inne środki zapobiegawcze		b/d	b/d	b/d	b/d	31	1	0	17	3	2

Nieizolacyjne środki zapobiegawcze – postępowanie przygotowawcze³⁶

Jak wynika z powyższej tabeli, liczba poręczeń majątkowych wydawanych w postępowaniu przygotowawczym zmalała od 2011 roku do 2016 roku o 9 tysięcy. Następnie od 2016 roku do 2018 roku widzimy wzrost o prawie 1,5 tysiąca. Podobne tendencje – spadkową i wzrostową możemy zauważyć w zakresie wydawanych postanowień o dozorze policyjnym oraz zakazie wyjazdu z kraju. Jednocześnie warto zwrócić uwagę, że od 2012 roku następuje wzrost wydawanych postanowień o nakazie opuszczenia lokalu mieszkalnego zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym. Wzrost ten od 2012 do 2018 roku wynosi prawie 3 tysiące.

³⁶ Wykres został opracowany na podstawie danych statystycznych pt.: „Środki zapobiegawcze orzeczone przez sądy rejonowe i okręgowe w latach 2005–2018” opublikowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości pod adresem: <https://isws.ms.gov.pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/download,2853,52.html> (data dostępu: 19-06-2019).

WARUNKOWE TYMCZASOWE ARESZTOWANIE W POSTĘPOWANIU PRZYGOTOWAWCZYM

b) sądy rejonowe

Rok		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Poręczenie:	majątkowe	7 881	7 174	6 679	5 059	4 389	4 075	4 650	3 429	4 502	5 010
	osoby godnej zaufania	51	66	60	77	24	20	53	41	13	108
	społeczne	6	2	6	24	19	4	36	5	6	10
Dozór policji		14 131	15 138	14 624	13 271	12 259	12 908	15 060	15 889	17 298	17 515
Zakaz opuszczania kraju:	ogółem	3 278	3 177	3 018	2 435	2 555	2 449	2 564	2 671	3 273	3 313
	w tym z zatrzymaniem paszportu	822	734	646	365	461	520	561	454	600	638
Zawieszenie w czynnościach służbowych lub w wykonywaniu zawodu		130	81	107	58	53	43	110	58	99	93
Powstrzymanie się od określonej działalności		75	40	70	93	61	96	90	130	130	184
Powstrzymanie się od prowadzenia określonego rodzaju pojazdów		1 722	1 995	1 637	2 537	1 381	1 388	1 086	800	752	1 123

Nieizolacyjne środki zapobiegawcze – sądy rejonowe³⁷

W przypadku wydawanych przez sądy rejonowe postanowień o poręczeniach majątkowych możemy zauważyć tendencję spadkową od 2009 roku do 2016 roku. Jedynie pomiędzy 2014 a 2015 rokiem nastąpił niewielki wzrost o 600 postanowień. Następnie od 2016 roku do 2018 roku widzimy wzrost wydanych postanowień dotyczących poręczenia majątkowego o 1,5 tysiąca. Jeśli chodzi o postanowienia dotyczące dozoru policyjnego, należy zwrócić uwagę na fakt, że od 2009 roku do 2014 roku ich liczba zmalała. Jednakże od 2015 roku do 2018 roku widzimy wzrost ich wydawania o prawie 2,5 tysiąca. W przypadku postanowień o zakazie opuszczania kraju możemy mówić o tendencji spadkowej w latach 2009–2012. Następnie w latach 2013–2014 jego stosowanie utrzymywało się na stabilnym poziomie (około 2500 zakazów rocznie), a od 2015 roku obserwujemy tendencję wzrostową w tym zakresie (w 2015 roku – 2564, w 2018 – 3313).

³⁷ Wykres został opracowany na podstawie danych statystycznych pt.: „Środki zapobiegawcze orzeczone przez sądy rejonowe i okręgowe w latach 2005–2018” opublikowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości pod adresem: <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/download,2853,52.html> (data dostępu: 19–06–2019).

c) sądy okręgowe

Rok		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Poręczenie:	majątkowe	2 124	2 738	2 698	2 363	2 174	2 433	2 242	1 522	2 115	2 765
	osoby godnej zaufania	23	3	11	5	22	2	6	1	1	1
	społeczne	3	5	2	9	1	3	2	1	2	4
Dozór policji		2 378	2 951	3 228	2 479	2 254	2 861	2 755	1 976	2 569	3 120
Zakaz opuszczania kraju:	ogółem	1 656	1 754	2 000	1 624	1 514	1 906	1 966	1 177	1 454	1 791
	w tym z zatrzymaniem paszportu	837	791	854	640	617	744	708	381	512	638
Zawieszenie w czynnościach służbowych lub w wykonywaniu zawodu		48	55	21	28	47	16	11	33	9	17
Powstrzymanie się od określonej działalności		46	58	37	31	11	22	61	25	31	47
Powstrzymanie się od prowadzenia określonego rodzaju pojazdów		1	0	1	1	0	1	31	1	4	0

Nieizolacyjne środki zapobiegawcze – sądy okręgowe³⁸

Jak wskazuje powyższa tabela, liczba postanowień o poręczeniu majątkowym w latach 2010–2015 utrzymuje się na porównywalnym poziomie. W 2016 roku nastąpił spadek wydanych postanowień o poręczeniu majątkowym, a w 2018 roku nastąpił wzrost ok. 1,2 tysiąca wydanych postanowień. W przypadku dozoru policyjnego nie widać stałej tendencji dotyczącej stosowania tego środka przez sądy okręgowe. Dużą tendencję spadkową odnotować można w latach 2011–2012 i 2015–2016. Po 2016 roku do 2018 liczba wydanych postanowień wzrosła o ponad tysiąc. Podobne tendencje można zauważyć w zakresie wydawanych postanowień o zakazie opuszczania kraju.

38 Wykres został opracowany na podstawie danych statystycznych pt.: „Środki zapobiegawcze orzeczone przez sądy rejonowe i okręgowe w latach 2005–2018” opublikowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości pod adresem: <https://isws.ms.gov.pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/download,2853,52.html> (data dostępu: 19-06-2019).

POLSKA PRAKTYKA STOSOWANIA TYMCZASOWEGO ARESZTOWANIA Z PERSPEKTYWY STRASBURGA

W celu uzupełnienia analizy statystycznej poniżej przedstawiamy najnowsze wyroki Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, w których Trybunał stwierdził, że Polska nie wypełniła zobowiązań wynikających z art. 5 Konwencji w związku ze stosowaniem tymczasowego aresztowania. Warto jednak podkreślić, że chociaż orzeczenia te zapadły w 2018 roku to opisane w nich naruszenia dotyczyły wcześniejszego okresu. Jednakże wszystkie z przedstawionych skarg dotyczą praktyki stosowania tymczasowego aresztowania w okresie ostatnich 10 lat.

Uzasadnieniem dla przedstawienia poniższych spraw jest:

- chęć ukazania problematyki skarg, które kierowane są do ETPC przeciwko Polsce i dotyczą tymczasowego aresztowania;
- potrzeba przedstawienia wytycznych Trybunału dotyczących stosowania środków zapobiegawczych;
- chęć pokazania kosztów, które ponosi Polska w związku z naruszeniem konwencyjnych standardów w następstwie nadużywania środków izolacyjnych.

Na marginesie można jedynie wskazać, że nie wszystkie postępowania ze skarg złożonych przeciwko Polsce, w których mogło dojść do naruszeń zakończyły się wydaniem wyroku i dlatego nie znalazły się w niniejszym opracowaniu. Część z nich mogła bowiem zakończyć się ugodą pomiędzy stronami lub jednostronną deklaracją Rządu RP o wystąpieniu naruszenia, która również kończy postępowanie przed strasburskim Trybunałem.

Wyrok ETPC z dnia 18 października 2018 roku w sprawie *Burza przeciwko Polsce, skarga nr 15333/16*

Skarżący wskazywał, że tymczasowe aresztowanie stosowano wobec niego przez nadmiernie długi okres, tj. od dnia 26 listopada 2010 roku, kiedy został zatrzymany przez policję, do dnia 4 marca 2016 roku, kiedy został skazany przez sąd pierwszej instancji. Tym samym obejmowało ono okres pięciu lat, trzech miesięcy i dziewięciu dni. Trybunał ustalił jednak, że w okresach od dnia 18 marca do 12 kwietnia 2011 roku, od dnia 24 października 2011 roku do dnia 24 października 2012 roku oraz od dnia 24 października 2012 roku do 23 października 2013 roku skarżący odbywał kary pozbawienia wolności. W związku z tym te okresy nie wchodzą w zakres art. 5 ust. 3 EKPC.

TYMCZASOWE ARESZTOWANIE – (NIE)TYMCZASOWY PROBLEM

Wobec tego okres, który podlegał ocenie Trybunału wynosił trzy lata, dwa miesiące i dziewięć dni.

W toku postępowania przed Trybunałem strona rządowa podnosiła, że decyzje sądów spełniały kryteria wymagane przez ETPC przy stosowaniu i przedłużaniu tymczasowego aresztowania. W ocenie Rządu przez cały okres stosowania środka izolacyjnego istniało „*uzasadnione podejrzenie popełnienia przez skarżącego przestępstwa*”. Jako inne podstawy uzasadniające stosowanie tymczasowego aresztowania strona rządowa wskazała: prawdopodobieństwo wymierzenia surowej kary, możliwość ukrywania się lub ingerowania w przebieg postępowania karnego, złożony charakter sprawy.

W wyroku ETPC stwierdził, że³⁹:

- + „(...) organy sądowe zakładały, że istnieje ryzyko utrudnienia postępowania przez skarżącego ze względu na poważny charakter przestępstw oraz fakt, że skarżący został oskarżony o przynależność do zorganizowanej grupy przestępczej o charakterze zbrojnym. Trybunał przyznaje, że ze względu na powagę oskarżeń przeciwko skarżącemu, władze mogły zasadnie uznać, że takie ryzyko istnieje”.
- + „Trybunał zauważył jednak, że we wszystkich postanowieniach przedłużających pozbawienie wolności skarżącego nie pojawił się żaden inny konkretny dowód na to, że skarżący będzie mataczył, skłaniał inne osoby do składania zeznań na jego korzyść, ucieknie lub w inny sposób będzie zakłócał przebieg postępowania. Ponadto powody pozbawienia wolności były często identyczne w odniesieniu do wszystkich współoskarżonych i nie zawierały argumentów odnoszących się konkretnie do skarżącego (...). W związku z tym wraz z upływem czasu podstawy, na których się opierano, stały się mniej istotne i nie mogły uzasadniać całego okresu ponad trzech lat i dwóch miesięcy, w którym nałożono najpoważniejszy środek zapobiegawczy przeciwko skarżącemu”.
- + „(...) nawet biorąc pod uwagę fakt, że sądy stanęły przed szczególnie trudnym zadaniem prowadzenia postępowania w sprawie dotyczącej przynależności do zorganizowanej grupy przestępczej o charakterze zbrojnym, Trybunał doszedł do wniosku, że powody podane przez władze krajowe nie mogły uzasadnić całego okresu pozbawienia wolności zastosowanego wobec skarżącego. W tych okolicznościach nie ma potrzeby rozpatrywania, czy postępowanie przeprowadzono ze szczególną starannością”.

39 Fragmenty pochodzą z tłumaczenia wyroku przygotowanego przez Ministerstwo Sprawiedliwości i dostępnego na stronie: <https://www.ms.gov.pl/pl/orzeczenia-etpcz/listByYear.html?ComplainantYear=2018> (data dostępu: 19-06-2019).

W związku z powyższym w ocenie Trybunału doszło do naruszenia art. 5 ust. 3 Konwencji, a skarżącemu przyznano 3500 EUR tytułem zadośćuczynienia za doznaną szkodę niemajątkową.

Wyrok ETPC z dnia 19 lipca 2018 roku w sprawie Zagalski przeciwko Polsce, skarga nr 52683/15

W skardze do Trybunału skarżący podniósł, że był tymczasowo aresztowany od dnia 29 listopada 2012 roku do dnia 31 maja 2016 roku, tj. zwolnienia za poręczeniem majątkowym. Łącznie przybywał w areszcie trzy lata i sześć miesięcy.

Postanowienia o zastosowaniu izolacyjnego środka zapobiegawczego polskie sądy oparły na uzasadnionym podejrzeniu popełnienia przestępstw, surowości grożącej skarżącemu kary oraz obawie matactwa, w szczególności wobec zarzutu działania skarżącego w ramach zorganizowanej grupy przestępczej. Sądy przyjmowały także, że zabezpieczenie prawidłowego przebiegu procesu wymagało stosowania tymczasowego aresztowania z uwagi na skomplikowany charakter sprawy i występowanie wielu współoskarżonych, wielu zarzutów oraz liczby świadków, w tym zeznań pięciu „świadków koronnych”.

W wyroku ETPC podkreślił, że⁴⁰:

- + *„(...) uzasadnione podejrzenie popełnienia przedmiotowych przestępstw przez skarżącego oraz surowość grożącej skarżącemu kary mogły początkowo uzasadniać zastosowanie wobec skarżącego tymczasowego aresztowania. Ponadto konieczność zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania, w szczególności proces uzyskiwania zeznań świadków, stanowił ważną przesłankę początkowego zastosowania wobec skarżącego tymczasowego aresztowania(...) Trybunał wielokrotnie orzekał przy tym, że ciężar zarzutów nie może sam w sobie stanowić uzasadnienia dla stosowania tymczasowego aresztowania przez długi okres”*
- + *„[p]onadto sądy wywodziły obawę matactwa z faktu popełnienia przez skarżącego przestępstw w ramach zorganizowanej grupy przestępczej. W tym względzie Trybunał ponownie przytacza swoje orzecznictwo, zgodnie z którym w sprawach dotyczących przestępczości zorganizowanej relatywnie dłuższy okres tymczasowego aresztowania może być uzasadniony szczególnymi trudnościami w rozpoznawaniu tych spraw przez sądy I instancji (...) Nie daje*

40 Fragmenty pochodzą z tłumaczenia wyroku przygotowanego przez Ministerstwo Sprawiedliwości i dostępnego na stronie: <https://www.ms.gov.pl/pl/orzeczenia-etpcz/listByYear.html?ComplainantYear=2018> (data dostępu: 19-06-2019).

to jednak władzom nieograniczonego uprawnienia w zakresie przedłużania stosowania tego środka zapobiegawczego”.

- + „(...) wraz z upływem czasu początkowe podstawy zastosowania tymczasowego aresztowania tracą na aktualności, a sądy krajowe powinny opierać się na innych „istotnych” i „dostatecznych” podstawach uzasadniających dalsze pozbawienie wolności (zob. m.in. IA przeciwko Francji, wyrok z dnia 23 września 1998 r., Zbiór Wyroków i Decyzji 1998-VII, s. 2979, § 102, oraz Labita przeciwko Włochom [WI], nr 26772/95, § 153, ETPCz 2000IV). Po drugie, nawet jeżeli ze względu na szczególne okoliczności sprawy przedłużenie tymczasowego aresztowania wykroczy poza okres ogólnie przyjęty w orzecznictwie Trybunału, jego uzasadnienie wymaga szczególnie solidnych podstaw (zob. Pasiński przeciwko Polsce, nr 6356/04, § 44, 20 czerwca 2006 r.)”.

W związku z powyższym w ocenie ETPC doszło do naruszenia art. 5 ust. 3 Konwencji i uzasadnione okazało się przyznanie skarżącemu kwoty 2500 EUR jako rekompensaty za szkodę niemajątkową.

Wyrok ETPC z dnia 5 lipca 2018 roku w sprawie Zieliński przeciwko Polsce, skarga nr 43924/12

W postępowaniu Trybunał badał stosowanie wobec skarżącego tymczasowego aresztowania od dnia 2 stycznia 2007 roku do dnia 25 września 2008 roku (kiedy to skarżący został skazany przez sąd pierwszej instancji), od dnia 13 maja 2009 roku (kiedy wyrok skazujący został uchylony) do dnia 16 marca 2010 roku (kiedy ponownie został skazany przez sąd pierwszej instancji) oraz od dnia 10 listopada 2010 roku (kiedy wyrok skazujący został ponownie uchylony) do dnia 12 lipca 2012 roku (kiedy skarżący został kolejny raz skazany przez sąd pierwszej instancji). Łącznie okres aresztowania rozpatrywany w sprawie wyniósł 4 lata i 3 miesiące.

Sądy w postanowieniach o zastosowaniu i przedłużeniu tymczasowego aresztowania wskazywały przesłanki: (1) poważnego charakteru przestępstwa, o które został oskarżony, (2) surowości grożącej kary oraz (3) potrzeby zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania. Odnośnie tej ostatniej przesłanki opierano się przede wszystkim na tym, że surowość grożącej kary rodzi po stronie skarżącego obawę, że będzie on chciał utrudniać prawidłowy tok postępowania, jeżeli zostanie zwolniony.

POLSKA PRAKTYKA STOSOWANIA TYMCZASOWEGO ARESZTOWANIA Z PERSPEKTYWY STRASBURGA

W wyroku Trybunał wskazał, że⁴¹:

- + „Jeśli chodzi o obawę, że skarżący utrudniałby postępowanie, Trybunał nie jest przekonany, że stanowiła ona słuszną podstawę dla całego okresu tymczasowego aresztowania skarżącego. Po pierwsze, Trybunał zauważa, że Sąd Rejonowy w Gdyni stosując tymczasowe aresztowanie wspominał jedynie ogólnikowo o fakcie, że przestępstwo zostało popełnione przez kilku sprawców oraz że skarżący będzie próbował uniknąć surowej kary. Po drugie, w opinii Trybunału poszczególne postanowienia nie zawierały żadnego argumentu zdolnego wykazać, że obawy te były uzasadnione. Tak ogólnikowo sformułowana obawa, wynikająca z charakteru przestępstwa, o które skarżący był podejrzany, mogłaby być może zaakceptowana jako podstawa tymczasowego aresztowania na jego początkowym etapie. Niemniej, wobec braku zaistnienia jakiegokolwiek innego czynnika mogącego wykazać, że skarżący dążyłby do utrudnienia postępowania, Trybunał nie może przyjąć tej przesłanki jako uzasadnienia stosowania tymczasowego aresztowania wobec skarżącego przez cały rozpatrywany okres(...)”.
- + „(...) tymczasowe aresztowanie skarżącego było oceniane przez sądy w regularnych odstępach czasu. Jednakże w swoich postanowieniach przedłużających aresztowanie skarżącego władze krajowe w sposób powtarzalny powoływały się na te same podstawy, a mianowicie na uzasadnione podejrzenie, że skarżący popełnił dane przestępstwo, surowość grożącej kary oraz ryzyko utrudniania przez skarżącego prawidłowego toku postępowania. W postanowieniach nie przedstawiono żadnych innych podstaw tymczasowego aresztowania, pomimo znaczącej długości tymczasowego aresztowania skarżącego”.
- + „(...) zgodnie z Artykułem 5 § 3, organy władzy decydując o tym, czy dana osoba powinna być zwolniona, czy też aresztowana, są zobowiązane rozważyć zastosowanie alternatywnych środków, zapewniających jej stawiennictwo na rozprawie. W istocie przepis ten statuuje nie tylko prawo do „bycia sądzonym w rozsądnym terminie lub do zwolnienia na czas postępowania”, ale także stanowi, że „zwolnienie może zostać uzależnione od udzielenia gwarancji zapewniających stawiennictwo na rozprawie” (zob. G.K. przeciwko Polsce, nr 38816/97, § 85, 20 stycznia 2004 r.). Można zatem było rozważyć zastosowanie wobec skarżącego, w celu zapewnienia jego obecności i udziału w postępowaniu, szeregu innych, mniej dotkliwych środków zapobiegawczych”.
- + „Trybunał zauważa ponadto, że skarżący został zatrzymany pod zarzutem przestępstwa zabójstwa popełnionego wspólnie z dwoma współoskarżonymi. Oskarżonym nigdy formalnie nie postawiono zarzutu działania w ramach

⁴¹ Fragmenty pochodzą z tłumaczenia wyroku przygotowanego przez Ministerstwo Sprawiedliwości i dostępnego na stronie: <https://www.ms.gov.pl/pl/orzeczenia-etpcz/listByYear.html?ComplainantYear=2018> (data dostępu: 19-06-2019).

zorganizowanej grupy przestępczej. W tych okolicznościach Trybunał nie jest przekonany, że niniejsza sprawa charakteryzowała się szczególnym stopniem skomplikowania dla organów dochodzeniowych lub sądów w zakresie ustalenia faktów oraz wszczęcia postępowania przeciwko sprawcom, co niewątpliwie miałoby miejsce w przypadku, gdyby sprawa dotyczyła przestępczości zorganizowanej”.

Trybunał ustalił, że Skarżący został ostatecznie skazany na karę czterech lat pozbawienia wolności, a okres tymczasowego aresztowania w rozumieniu artykułu 5 § 3 EKPC był o trzy miesiące dłuższy niż ten wynikający z ostatecznego wyroku.

Wszystkie przytoczone okoliczności doprowadziły sędziów strasburskiego Trybunału do wniosku, że w sprawie doszło do naruszenia artykułu 5 § 3 Konwencji i zasadne okazało się przyznanie kwoty 5200 euro z tytułu doznanej szkody niemajątkowej,

Na podstawie analizy powyższych spraw można wyróżnić kilka głównych problemów związanych ze stosowaniem tymczasowego aresztowania, które trafiają na wokandę Strasburga:

- + długotrwałość stosowania tymczasowego aresztowania;
- + brak indywidualizacji przesłanek stosowania tymczasowego aresztowania w postanowieniach o zastosowaniu i przedłużaniu stosowania środka;
- + niebranie pod uwagę środków alternatywnych do tymczasowego aresztowania;
- + powtarzalność argumentacji w postanowieniach o przedłużeniu stosowania środka izolacyjnego;
- + uzasadnianie całego okresu trwania tymczasowego aresztowania głównie surowością grożącej kary lub charakterem zarzucanego czynu.

Warto podkreślić, że tak określone problemy są od lat identyfikowane przez przedstawicieli nauki i praktyki. Jednakże pomimo świadomości ich występowania wciąż nie są podejmowane wystarczające działania prawne i edukacyjne, które mogłyby doprowadzić do ich wyeliminowania.

NAJNOWSZE ORZECZENIA POLSKICH SĄDÓW W ZAKRESIE STOSOWANIA TYMCZASOWEGO ARESztOWANIA

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 9 listopada 2016 roku, sygn. akt II AKz 576/16, LEX nr 2242178:

- + *„Sama znajomość podejrzanego ze świadkami czy współpodejrzanymi, nie rodzi jeszcze obawy, iż będzie on podejmował działania zmierzające do nakłaniania ich do składania fałszywych zeznań, czy też w inny bezprawny sposób będzie utrudniał postępowanie karne. Obawa, o której mowa w dyspozycji art. 258 § 1 pkt 2 k.p.k., co do zasady musi być uzasadniona konkretnymi okolicznościami wskazującymi na jej istnienie, a przede wszystkim wcześniejszym zachowaniem podejrzanego podjętym w tym właśnie celu, jak i zachowaniem innych osób i nie można jej istnienia jedynie wywodzić z hipotetycznego domniemania podejmowania przez podejrzanego takich działań.”*

Postanowienie Sądu Okręgowego w Częstochowie z dnia 14 grudnia 2017 roku, sygn. akt VII Kz 552/17, LEX nr 2441563:

- + *„W sytuacji gdy już na etapie postępowania przygotowawczego pokrzywdzony złożył zeznania opisując zdarzenie w sposób korelujący z wyjaśnieniami podejrzaney, o obawie matactwa mowy być nie może.”*

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 2 marca 2018 roku sygn. akt II AKz 100/18, LEX nr 2574272:

- + *„Orzekając o przedłużeniu tymczasowego aresztowania, sąd nie ma obowiązku przesłuchania oskarżonego, ani nawet zawiadomienia go o posiedzeniu; wystarczające jest zawiadomienie jego obrońcy (art. 249 § 5 k.p.k.). Obowiązek przesłuchania oskarżonego zachodzi przy orzekaniu o zastosowaniu aresztowania (art. 249 § 3 k.p.k.). Są to różne sytuacje procesowe, odmiennie uregulowane.”*
- + *„Skoro obecność oskarżonego na posiedzeniu w sprawie o przedłużeniu aresztowania nie jest obowiązkowa (art. 374 § 1–2 k.p.k.), to jego nieobecność nie powoduje bezwzględnej przesłanki odwoławczej z art. 439 § 1 pkt 11 k.p.k., ani*

nie narusza jego prawa do obrony, bo w posiedzeniu może uczestniczyć jego obrońca (art. 249 § 5 k.p.k.).”

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 6 marca 2018 roku, sygn. akt II AKz 104/18, LEX nr 2574269:

- + *„Treść art. 258 § 2 k.p.k. w żadnym razie, także po nowelizacji z 2013 roku, nie uprawnia do samodzielnego powoływania tego przepisu jako podstawy tymczasowego aresztowania bez wykazania, jak grożąca kara wpływa na cele stosowania środków zapobiegawczych. Odmienne interpretacja koliduje z gwarancjami konstytucyjnymi oraz konwencyjnymi i już z tego powodu jest niemożliwa do zaakceptowania.”*

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 6 marca 2018 roku sygn. akt II AKz 107/18, LEX nr 2574274:

- + *„Wraz ze stopniem zaawansowania postępowania przed sądem pierwszej instancji osłabieniu ulega obawa matactwa, przyjmowana jako przesłanka tymczasowego aresztowania. Wysłuchanie oskarżonych oraz przesłuchanie kolejnych świadków bezpośrednio przed sądem rozpoznającym sprawę zmniejsza możliwość oddziaływania oskarżonego przebywającego na wolności na osoby pozostałe do przesłuchania i ich depozycje. Nie sposób zatem zgodzić się z bardzo ogólnie ujętym twierdzeniem zawartym w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia, że obawa matactwa trwa aż do czasu prawomocnego zakończenia postępowania czy wręcz do momentu rozpoczęcia wykonywania kary.”*

Postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 7 marca 2018 roku, sygn. akt II AKz 142/18, OSAW 2018, nr 1, poz. 374:

- + *„Zastosowanie środka zapobiegawczego przez sąd wymaga przeprowadzenia posiedzenia, na którym sąd powinien przesłuchać oskarżonego, stosownie do art. 249 § 3 KPK. Przesłuchanie oskarżonego jest koniecznym warunkiem zastosowania środka zapobiegawczego. Tym samym ustawa przewiduje obowiązkowy udział oskarżonego w posiedzeniu sądu w przedmiocie zastosowania środka zapobiegawczego, o którym mowa w art. 249 § 3 KPK. Rozpoznanie sprawy w przedmiocie stosowania środka zapobiegawczego pod nieobecność oskarżonego, tj. bez obowiązkowego przesłuchania oskarżonego, stanowi uchybienie o charakterze bezwzględnym, o którym mowa w art. 439 § 1 pkt 11 KPK.”*

NAJNOWSZE ORZECZENIA POLSKICH SĄDÓW W ZAKRESIE STOSOWANIA TYMCZASOWEGO ARESZTOWANIA

- + *„Posiedzenie sądu w przedmiocie zastosowania środka zapobiegawczego stanowi czynność, na której „rozpoznano sprawę” i rozstrzygnięto w przedmiocie wymienionej kwestii. Jeżeli oskarżony nie brał udziału w tym posiedzeniu doszło do naruszenia przysługującego mu prawa do obrony. Uchybienie to przesądza, że postępowanie prowadzone było nierzetelnie.”*

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 9 marca 2018 roku, sygn. akt II AKz 105/18, LEX nr 2574275:

- + *„Ukrywanie się jest definiowane jako unikanie kontaktu z organem procesowym, czego konsekwencją jest niestawianie się na wezwania i niemożność skontaktowania się z oskarżonym z powodu nieznanomości aktualnego miejsca jego pobytu, świadomie przez niego wywołanej. Ucieczka definiowana jest jako wydalenie się oskarżonego z miejsca pobytu znanego organowi procesowemu bez podania adresu i bez zamiaru rychłego powrotu.”*

Postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 16 maja 2018 roku sygn. akt II AKz 307/18, OSAW 2018, nr 1, poz. 375:

- + *„Na prokuratorze spoczywa więc ciężar wykazania, że zebrane w sprawie dowody wskazują na duże prawdopodobieństwo, że podejrzany popełnił zarzucane mu przestępstwo (art. 249 § 1 KPK) oraz, że zachodzi uzasadniona obawa bezprawnego utrudniania przez podejrzanego prawidłowego toku postępowania (art. 258 § 1 i 2 KPK).”*
- + *„Ciężar wykazania przesłanki ogólnej i szczególnej tymczasowego aresztowania oraz dalszych środków zapobiegawczych odnosi się nie tylko do wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania, ale także do każdego kolejnego wniosku o przedłużenie tego środka, co wynika z dyrektywy adaptacji środków zapobiegawczych do sytuacji procesowej oskarżonego, o której mowa w art. 253 § 1 KPK.”*
- + *„(...) obawa bezprawnego utrudniania prawidłowego przebiegu postępowania, stanowiąca jedyną przesłankę stosowania środków zapobiegawczych spełniającą funkcję zabezpieczającą, musi być uzasadniona (art. 258 § 1 KPK) i wynikać z okoliczności ustalonych w toku postępowania (art. 251 § 3 KPK). Wymieniona przesłanka nie może być zatem iluzoryczna, gołosłowna, niepotwierdzona żadnymi okolicznościami. Przepisy art. 249 § 1 KPK i art. 258 § 1 KPK wymagają jednak wskazania rzeczywistych okoliczności uzasadniających stan obawy bezprawnego utrudniania prawidłowego toku postępowania, czego prokurator, a za nim sąd pierwszej instancji nie uczynili, ograniczając się do domniemań i hipotez.”*
- + *„Prokurator wnioskujący o przedłużenie tymczasowego aresztowania, a za nim sąd a quo tracą zatem z pola widzenia, że zasadą w polskim i w każdym*

demokratycznym procesie karnym jest odpowiadanie oskarżonego z wolnej stopy, a tymczasowe aresztowanie oraz inne środki zapobiegawcze mogą być stosowane jedynie wyjątkowo. O takim charakterze środków zapobiegawczych świadczą ich cel i funkcje oraz przesłanki. Prokurator zapomina też, że środki zapobiegawcze spełniając funkcję zabezpieczającą nie mogą być stosowane dla wygody organów postępowania, a więc po to, aby ustalić określone stany rzeczy, ale jedynie i wyłącznie w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania."

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 23 sierpnia 2018 roku, sygn. akt II AKz 439/18, LEX nr 2633159:

- + „Kodeks postępowania karnego przewiduje jedynie możliwość, a nie obowiązek stosowania środków zapobiegawczych, zwłaszcza tymczasowego aresztowania. Możliwość tę ocenia się w realiach każdej sprawy, z uwzględnieniem jej zaawansowania oraz realności wpływania przez oskarżonych na jej przebieg, w tym bezprawnego utrudniania postępowania.”
- + „Oczywiście nietrafne jest żądanie stosowania aresztu z uwagi na inną toczącą się sprawę. Środki zapobiegawcze stosuje się do strony danego postępowania, albowiem mają one zabezpieczyć jego prawidłowy bieg. Jak nie jest możliwe stosowanie aresztu w oparciu o nieprzedstawione zarzuty, tak tym bardziej nie byłoby to dopuszczalne dla zabezpieczenia toku innego procesu, gdzie osoby, wobec których miałby być stosowany środek zapobiegawczy, nie występują w charakterze strony.”
- + „Z treści art. 249 § 2 k.p.k., gdzie mowa jest o możliwości stosowania środków tylko wobec osoby, co do której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów, czy z treści art. 251 § 1 k.p.k., wymagającego podania treści zarzucanego czynu, wynika, że nie jest możliwe uzasadnianie stosowania tymczasowego aresztowania potrzebą zabezpieczenia innego postępowania karnego.”
- + „Wymowa przesłanki surowości kary ulega z czasem osłabieniu. Wynika to tak z faktu, iż zaliczenie czasu pobytu na poczet ewentualnej kary powoduje, że nie jest opłacalne utrudnianie postępowania, w tym wykonawczego, albowiem ewentualne korzyści z tym związane nie równoważą potencjalnych strat. Upływ czasu postępowania, w tym jego zaawansowanie powoduje, że i możliwości utrudniania postępowania ulegają zmniejszeniu, zwłaszcza w aspekcie obawy matactwa. Za tym opowiada się, a wyklucza odwoływanie się do surowości kary jako podstawy tymczasowej izolacji, orzecznictwo ETPCz.”

ZMIANY W PRAWIE A PRAKTYKA STOSOWANIA TYMCZASOWEGO ARESZTOWANIA

Jak już wyżej wspomniano, problemy ze zgodnym ze standardem strasburskim stosowaniem tymczasowego aresztowania w Polsce istniały od samego początku obowiązywania Europejskiej Konwencji Praw Człowieka w naszym kraju. Stałość tego zjawiska spowodowała reakcję ETPC w postaci zakomunikowania Polsce istnienia problemu strukturalnego w tej materii już 10 lat temu (*Kauczor przeciwko Polsce*⁴²). Dodatkowo słabość polskiego wymiaru sprawiedliwości w zakresie stosowania tymczasowego aresztowania obnażyła sprawa *Choumakov przeciwko Polsce (2)*⁴³, w której po wyroku ETPC uznającym, że okres tymczasowego aresztowania stosowanego wobec skarżącego przekroczył rozsądny termin, skarżący w dalszym ciągu przebywał ponad dwa i pół roku w areszcie. Mnożące się i coraz bardziej kompromitujące dla Polski orzeczenia ETPC, a w szczególności konieczność ich wykonania nie tylko na płaszczyźnie finansowej, ale przede wszystkim systemowej, spowodowały, że w dużej nowelizacji Kodeksu postępowania karnego, która weszła w życie dnia 1 lipca 2015 roku⁴⁴ w istotny sposób uzupełnione zostały przepisy dotyczące stosowania tymczasowego aresztowania. Stało się tak wbrew podnoszonemu często (i słusznie) zdaniu doktryny, że kodeksowe unormowania nie są sprzeczne z orzecznictwem ETPC, a jedynie należy je prawidłowo stosować.⁴⁵ Zmiany wprowadzone w tej nowelizacji do Kodeksu postępowania karnego dotyczące tymczasowego aresztowania szły zasadniczo w dwóch najważniejszych kierunkach – wzmocnienia prawa do obrony osoby tymczasowo aresztowanej oraz doprecyzowania przesłanek i zasad stosowania tymczasowego aresztowania, co miałooby, w zamyśle ustawodawcy, ograniczyć orzekanie tego najsurowszego środka zapobiegawczego.

Realizując pierwszy z tych celów ustawodawca poszerzył zakres obrony formalnej, umożliwiając do niej dostęp także podejrzanemu w stadium rozpoznania zażalenia na stosowanie tymczasowego aresztowania, jego przedłużenie i rozpoznania zażalenia na postanowienie w tym przedmiocie. Poszerzony został także dostęp

42 Wyrok ETPC z dnia 3 lutego 2009 roku w sprawie *Kauczor przeciwko Polsce*, skarga nr 45219/06.

43 Wyrok ETPC z dnia 1 lutego 2011 roku w sprawie *Choumakov przeciwko Polsce (2)*, skarga nr 55777/08.

44 Ustawa z dnia 27 września 2013 roku o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2013 r. poz. 1247).

45 Dowodem na tę tezę jest stopniowy spadek liczby osób tymczasowo aresztowanych w latach poprzedzających nowelizację, co m.in. spowodowało decyzję Komitet Ministrów Rady Europy z dnia 4 grudnia 2014 roku o zakończeniu nadzoru nad wykonaniem wyroków Trybunału w grupie spraw *Trzaska przeciwko Polsce* (CM/ResDH(2014)268) – grupa spraw przed ETPC, w której skarżący podnosili nadmierną długość tymczasowych aresztowań i braki w instancyjnej kontroli decyzji o zastosowaniu lub przedłużeniu tego środka.

TYMCZASOWE ARESZTOWANIE – (NIE)TYMCZASOWY PROBLEM

oskarżonego do dowodów, które stanowią podstawę stosowania tymczasowego aresztowania.

W kwestii doprecyzowania przesłanek i zasad tymczasowego aresztowania ustawodawca postanowił m.in.:

- + przebudować art. 258 § 2 k.p.k. tak, aby jego redakcja utrudniała stosowanie tymczasowego aresztowania na podstawie „grożącej oskarżonemu surowej kary” jako przesłance samodzielnej. Niestety utrzymana została dotychczasowa wysokość górnej granicy kary grożącej za dane przestępstwo („co najmniej 8 lat” pozbawienia wolności), która pozwala na zastosowanie tymczasowego aresztowania (choć rozważano możliwość podniesienia tego progu do lat 10);
- + rozszerzyć zakaz stosowania tymczasowego aresztowania w stosunku do sprawców „drobnych” przestępstw. Zgodnie z treścią znowelizowanego art. 259 § 3 k.p.k., tymczasowe aresztowanie nie mogło być stosowane, jeżeli przestępstwo zostało zagrożone karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 2 lat. Przed nowelizacją ustawodawca nie dopuszczał do stosowania tego środka, jeżeli przestępstwo zagrożone było karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą roku;
- + wprowadzić nową negatywną przesłankę przedłużenia tymczasowego aresztowania. Według nowego § 4b art. 263 k.p.k., niedopuszczalne jest (także obecnie) przedłużenie tymczasowego aresztowania w postępowaniu przygotowawczym na okres ponad jednego roku, gdy realnie grożąca oskarżonemu kara nie przekroczy 3 lat pozbawienia wolności, a w postępowaniu sądowym na okres ponad 2 lata, gdy realnie grożąca kara nie przekroczy 5 lat pozbawienia wolności;
- + wyjść naprzeciw orzecznictwu ETPC, który wielokrotnie wskazywał, że okoliczności mogące stanowić słuszną przyczynę tymczasowego aresztowania na początkowym etapie postępowania – z czasem tracą taki walor. Znowelizowany został zatem § 4 art. 258 k.p.k., w którym ustawodawca zastrzegł, że decydując się na określony środek zapobiegawczy, należy uwzględnić rodzaj i charakter obaw wskazanych w art. 258 § 1–3 k.p.k. przyjętych za jego podstawę, a także „nasilenie” ich zagrożenia dla prawidłowego przebiegu postępowania „w określonym jego stadium”;
- + nakazać prokuratorowi wymienienie we wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania dowodów wskazujących na duże prawdopodobieństwo, że oskarżony popełnił przestępstwo, okoliczności przemawiających za istnieniem zagrożeń dla prawidłowego toku postępowania lub możliwości popełnienia przez oskarżonego nowego, ciężkiego przestępstwa oraz określonej podstawy stosowania tego środka zapobiegawczego i konieczności jego stosowania (nowy przepis – art. 250 § 2a k.p.k.);
- + nakazać sądowi wskazanie w uzasadnieniu postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania dowodów, o których wspomniano w punkcie wyżej (znowelizowany art. 251 § 3 k.p.k.).

Wprowadzone zmiany legislacyjne – mające w istocie na celu wpisanie do Kodeksu postępowania karnego zasadniczych linii orzeczniczych ETPC – spowodowały pewien skutek, który widać w przedstawionych wyżej danych statystycznych. Na ile byłaby to stała tendencja – trudno stwierdzić, gdyż obowiązujące od dnia 1 lipca 2015 roku przepisy zostały zmienione kolejną nowelizacją z dnia 11 marca 2016 roku⁴⁶, która weszła w życie 15 kwietnia tegoż roku. Jakkolwiek nie wycofała się ona całkowicie z wprowadzonych wcześniejszą nowelizacją przepisów dotyczących stosowania tymczasowego aresztowania, to jednak charakter dokonanych interwencji legislacyjnych w sposób co najmniej symboliczny wskazywał na istotną zmianę w polityce karania i oczekiwania władzy w tym zakresie. To z kolei wpłynęło na liczbę wniosków prokuratorskich o zastosowanie i przedłużenie tymczasowego aresztowania.

Wśród nowych przepisów wskazujących na kierunek zmian polityki karnej za szczególnie istotne uznać trzeba:

- a. ograniczenie jawności dowodów, na podstawie których możliwe było zastosowanie tymczasowego aresztowania (art. 249a § 1 k.p.k. w związku z art. 250 § 2b k.p.k.);
- b. ponowną zmianę redakcji art. 258 § 2 k.p.k., sprawiającą wrażenie powrotu jako samoistnej przesłanki stosowania tymczasowego aresztowania – „grożącej oskarżonemu surowej kary”;
- c. powrót do treści art. 259 § 3 k.p.k. sprzed poprzedniej nowelizacji, który wprowadzał zakaz stosowania tymczasowego aresztowania w przypadku przestępstw zagrożonych karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą roku (pod rządami poprzednio znowelizowanych przepisów – dwóch lat).

Analiza dogmatyczna wyżej wskazanych znowelizowanych przepisów nie wskazuje na ich wielką wagę. Jednak podkreślić trzeba, że to nie ich wymiar formalny, a przede wszystkim wydzźwięk tych zmian, w istotny sposób wpłynął na liczbę zastosowanych i przedłużonych aresztów tymczasowych.

Wskazać przy tym należy, że nowelizacjom przepisów kodeksowych (formalnych i materialnych) towarzyszyły również zmiany w innych aktach prawnych nieobojętnych dla podmiotów mających wpływ na praktykę stosowania tymczasowego aresztowania. Pamiętać bowiem trzeba o wejściu w życie w dniu 4 marca 2016 roku ustawy z dnia 28 stycznia 2016 roku Prawo o prokuraturze⁴⁷, która niezwykle ściśle podporządkowała prokuratorów Prokuratorowi Generalnemu – Ministrowi Sprawiedliwości, czynnemu politykowi koalicji rządzącej. Korzystając ze swoich uprawnień Prokurator Generalny dokonał rotacji kadr i faktycznie uzyskał

46 Ustawa z dnia 11 marca 2016 roku o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2016 r. poz. 437).

47 Dz. U. 2016 r. poz. 177.

TYMCZASOWE ARESZTOWANIE – (NIE)TYMCZASOWY PROBLEM

niekwestionowany wpływ na decyzje podejmowane przez prokuratorów w materiach, które uznawał za istotne. Jednym z takich obszarów jest niewątpliwie stosowanie tymczasowego aresztowania. Stanowi ono bowiem, zaraz po zatrzymaniu, najbardziej widoczną oznakę szybkiego i stanowczego działania organów państwa. Opinia społeczna jest nader wrażliwa na tego rodzaju aktywność i z reguły ocenia ją pozytywnie. Łączy z nią zresztą przekonanie o winie aresztowanego, której udowodnienie jest, w jej przekonaniu, jedynie kwestią czasu. Zatem wzrost liczby tymczasowych aresztowań, w opinii znacznej części społeczeństwa, wskazuje na sprawniejsze działanie państwa w zakresie ścigania przestępców. Co prawda, to nie prokuratorzy, lecz sądy, stosują areszt, ale jest rzeczą oczywistą (widoczną m.in. na wykresach zawartych w niniejszym raporcie), że liczba wniosków o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania jest wprost proporcjonalna do liczby orzeczonych aresztów. To zatem aktywność prokuratorów determinuje liczbę orzeczonych aresztów, a co za tym idzie, ocenę społeczną na temat sprawności państwa w zakresie wymiaru sprawiedliwości.

Wskazać także trzeba, że również w zakresie wpływania na sędziów Minister Sprawiedliwości – Prokurator Generalny otrzymał pewne instrumenty. Możliwość wymiany prezesów sądów, wpływ na obsadę Sądu Najwyższego oraz Krajowej Rady Sądownictwa, a w szczególności możliwość kreowania postępowań dyscyplinarnych wobec sędziów, którzy w ostatecznej instancji odpowiadają przed nowo powołaną Izbą Dyscyplinarną Sądu Najwyższego, to środki, które pozwalają na uzyskanie pewnych efektów orzeczniczych. Wątpliwości dotyczące tego, czy uzyskane uprawnienia Prokuratora Generalnego zostaną wykorzystane przeciwko sędziom niestosującym tymczasowego aresztowania, rozwiały się po wszczęciu postępowania dyscyplinarnego przeciwko sędzi (sygn. akt II DSS 2/18), która uchyliła areszt tymczasowy osobie z niepełnosprawnością intelektualną. Niezależnie od tego, jakim orzeczeniem zakończy się rozprawa przed Izbą Dyscyplinarną SN, sprawa ta stanowi ostrzeżenie dla innych sędziów, by pochopnie nie uchylali aresztów tymczasowych, a raczej orzekali je tak, jak wskazuje bieżąca polityka karna⁴⁸.

Na podstawie przytoczonych w tym raporcie danych oraz przeanalizowanych pokrótce zmian przepisów Kodeksu postępowania karnego dotyczących tymczasowego aresztowania można dojść do wniosku, że to nie te ostatnie mają decydujący wpływ na praktykę orzeczniczą w tej materii⁴⁹. Ta zależna jest raczej od ocze-

48 *Sędziowie mogą wypowiadać się w sprawach ważnych dla sądownictwa. RPO o działaniach Piotra Schaba, Rzecznik Praw Obywatelskich, dostęp: <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/rpo-sedziowie-moga-wypowiedac-sie-w-waznych-sprawach-dla-niezaleznosci-sadownictwa> (data dostępu: 19-06-2019).*

49 Przy założeniu generalnej zgodności obowiązujących przepisów Kodeksu postępowania karnego ze standardem strasburskim.

kiwań kreatorów polityki karnej popartych posiadaniem przez nich konkretnych instrumentów oddziaływania. Niezależnie od tej konstatacji nie można jednak przepisów kodeksowych nie zauważać zupełnie. To właśnie one tworzą bowiem podstawę normatywną orzekania. Może ona ułatwiać lub utrudniać realizację polityki karnej. W tym kontekście niepokoić musi najnowsza nowelizacja Kodeksu karnego (ustawa z dnia 13 czerwca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, skierowana przez Prezydenta do Trybunału Konstytucyjnego), która podnosi w znaczący sposób górne granice zagrożenia karą w przypadku znacznej liczby typów przestępstw. Biorąc pod uwagę znaczenie przesłanki „surowej kary grożącej oskarżonemu” przy stosowaniu tymczasowego aresztowania, nie sposób pozbyć się refleksji, że podniesienie, i to znaczne, górnych granic zagrożenia może mieć istotny wpływ na zwiększenie się w przyszłości liczby orzeczonych aresztów. Tym bardziej, że w niektórych przypadkach projektowane podniesienie górnej granicy zagrożenia spowoduje osiągnięcie granicy ośmiu lat pozbawienia wolności (nieumyślne spowodowanie śmierci – art. 155 k.k., kradzież szczególnie zuchwała – art. 278a k.k., udaremnienie lub utrudnienie przetargu – art. 305 § 3 k.k.).

REKOMENDACJE

Wolność jest jednym z najcenniejszych dóbr człowieka. Art. 5 EKPC, który stoi na straży tej wartości, powinien być zatem ściśle przestrzegany przez Państwo Polskie. Niestety praktyka pozbawiania wolności w ramach stosowania tymczasowego aresztowania dość często pozostawia wiele do życzenia. Przedstawione w tym raporcie dane wyraźnie wskazują na rosnącą w ostatnich latach liczbę orzekanych aresztów. Nad wyraz istotne jest zatem zatrzymanie tej tendencji. Wydaje się, że przestrzeganie standardów strasburskich w tym zakresie mogłoby doprowadzić do takiego pożądanego skutku. Być może pomóc w tym mogłyby pewne rozwiązania systemowe i legislacyjne. Jednak przyjęcie tezy, że to nie zmiany ustawodawcze wpływają zasadniczo na praktykę orzecznictwą, znacznie zmniejsza wagę proponowanych potencjalnych rozwiązań. Należałoby bowiem zacząć od zmiany „klimatu” w polityce karnej oraz pozbawienia władzy politycznej instrumentów pozwalających na wpływanie na konkretne rozstrzygnięcia. Inaczej, wszelkie, choćby najbardziej celowe, zmiany legislacyjne mogą nie dać żadnego efektu.

Przechodząc do proponowanych rozwiązań, które w sprzyjających warunkach politycznych mogłyby pomóc spowodować pełną zgodność praktyki orzecznictwej w Polsce ze standardami strasburskimi w zakresie stosowania tymczasowego aresztowania, wskazać trzeba przede wszystkim:

- ✦ uchylenie przesłanki „surowej kary grożącej oskarżonemu” (art. 258 § 2 k.p.k.)⁵⁰. Jest ona odpowiedzialna za znaczną większość tymczasowych aresztowań, ponieważ jest najłatwiejsza do wykorzystania. Pozostałe przesłanki wymagają bowiem wykazania istnienia pewnych stanów faktycznych je uprawdopodobniających. Analizując art. 258 k.p.k. nie sposób oprzeć się wrażeniu, że § 2 tego przepisu stanowi klauzulę generalną uszczelniającą wykaz przyczyn utrudniających postępowanie przewidzianych w § 1. Klauzula ta została przewidziana przez ustawodawcę w wyniku obawy przed podjęciem przez oskarżonego działań utrudniających postępowanie, co do których nie istnieją jednak żadne dające się wskazać dowody i poszlaki, a więc wymykające się opisowi § 1. Tym samym

50 Zaznaczyć trzeba, że przesłanka ta była przedmiotem uchwały Sądu Najwyższego (uchwała z dnia 19 stycznia 2012 roku, sygn. akt I KZP 18/11). Wypada zgodzić się ze stwierdzeniem M. Warchoła, który z żalem stwierdził, „iż Sąd Najwyższy, mając omawianą tu sprawę wniesioną przez Rzecznika Praw Obywatelskich z pytaniem prawnym z przeglądem wyżej wskazanego orzecznictwa sądów powszechnych, świadom liczących problemów dotyczących polityki aresztowej trapiących praktykę orzecznictwą, społeczeństwo, media itp., ograniczył się do stwierdzenia, iż „nie jest to kwestia wykładni, a poprawnego stosowania prawa.”, za: M. Warchoła, *Zagrożenie surową karą pozbawienia wolności jako szczególna przesłanka stosowania tymczasowego aresztowania*, [w:] *Przewlekłość tymczasowego aresztowania w Polsce w świetle europejskich standardów ochrony praw człowieka*, pod red. Piotra Turka, Warszawa 2013, s. 134.

TYMCZASOWE ARESZTOWANIE – (NIE)TYMCZASOWY PROBLEM

- ustawodawca wprowadził domniemanie, że sam fakt zagrożenia surową karą może generować wysokie prawdopodobieństwo uchylania się oskarżonego od wymierzenia mu jej.⁵¹ Z tego domniemania należałoby się z pewnością wycofać;
- + uchylenie części przepisu art. 258 § 1 pkt 1 *in fine*. Przepis ten stanowi, że: „[t]ymczasowe aresztowanie i pozostałe środki zapobiegawcze można stosować, jeżeli zachodzi: 1) uzasadniona obawa ucieczki lub ukrycia się oskarżonego, zwłaszcza wtedy, gdy nie można ustalić jego tożsamości albo nie ma on w kraju stałego miejsca pobytu;”. Ta ostatnia okoliczność ma szczególne znaczenie, gdyż ułatwia stosowanie tymczasowego aresztowania, albowiem praktycznie zwalnia sąd z konieczności ustalania, czy oskarżony/podejrzany rzeczywiście zamierza utrudniać postępowanie poprzez ucieczkę lub ukrywanie się. A przecież brak miejsca stałego pobytu w kraju stanowi jedynie egzemplifikację i z całą pewnością nie przesądza o zamiarze utrudniania postępowania przez oskarżonego/podejzranego. Wydaje się, że uchylenie tego fragmentu przepisu nie zmieniałoby co do istoty treści art. 258 § 1 pkt 1 k.p.k., a jednocześnie wyrównałoby położenie prawne obywateli polskich i cudzoziemców. Jest to nie bez znaczenia w związku ze wskazywanymi już w niniejszym raporcie obawami na poziomie unijnym przed nadużywaniem aresztu wobec cudzoziemców;
 - + przeniesienie do Kodeksu postępowania karnego wprost treści art. 5 ust. 3 EKPC, aby nie było wątpliwości co do braku kolizji rozstrzygnięć Kodeksu postępowania karnego z ustaleniami EKPC i żeby w związku z tym było oczywiste dla każdego sędziego krajowego, że „każdy [...] aresztowany [...] ma prawo być sądzony w rozsądnym terminie albo zwolniony na czas postępowania. Zwolnienie może zostać uzależnione od udzielenia gwarancji zapewniających stawienie się na rozprawę”. W obecnym stanie prawnym przewidziane są nieco podobne regulacje, które jednak nie operują tak stanowczymi sformułowaniami⁵²;
 - + alternatywnym rozwiązaniem (choć wydaje się, że gorszym) mogłoby być wprowadzenie maksymalnego czasu trwania tymczasowego aresztowania, bez możliwości dalszego przedłużania tego środka⁵³. Jakkolwiek ustalenie sztyw-

51 Por.: Nowe kodeksy karne z 1997 r. z uzasadnieniami, Warszawa 1997, s. 420–421.

52 Por. art. 253 § 1 k.p.k.: „Środek zapobiegawczy należy niezwłocznie uchylić lub zmienić, jeżeli ustaną przyczyny, wskutek których został on zastosowany, lub powstaną przyczyny uzasadniające jego uchylenie albo zmianę.” lub art. 257 k.p.k.: „§ 1 Tymczasowego aresztowania nie stosuje się, jeżeli wystarczający jest inny środek zapobiegawczy; § 2 Stosując tymczasowe aresztowanie, sąd może zastrzec, że środek ten ulegnie zmianie z chwilą złożenia, nie później niż w wyznaczonym terminie, określonego poręczenia majątkowego; na uzasadniony wniosek oskarżonego lub jego obrońcy, złożony najpóźniej w ostatnim dniu wyznaczonego terminu, sąd może przedłużyć termin złożenia poręczenia.”

53 Takie rozwiązania funkcjonują m.in. w Hiszpanii, Francji, Rumunii, Włoszech – [w:] *Criminal procedural laws across the European Union – A comparative analysis of selected main differences and the impact they have over the development of EU legislation*, Parlament Europejski, sierpień 2018, dostęp: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604977/IPOL_STU\(2018\)604977_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604977/IPOL_STU(2018)604977_EN.pdf) (data dostępu: 19-06-2019).

nego, nieprzedłużalnego w żadnym trybie, czasu trwania aresztu ma wartość gwarancyjną, to jednak konkretne określenie takiego terminu może już budzić poważne kontrowersje. Mogłoby również prowadzić do praktyki wykorzystywania do maksimum przez organy procesowe tego czasu mimo odpadnięcia już faktycznych podstaw tymczasowego aresztowania⁵⁴;

- + zmiany redakcji rozdziału 28 Kodeksu postępowania karnego poprzez zmianę kolejności omawiania środków zapobiegawczych od najmniej dolegliwego do tymczasowego aresztowania jako środka *ultima ratio*;
- + wprowadzenie do Kodeksu postępowania karnego nowego środka zapobiegawczego w postaci aresztu domowego lub/i elektronicznego monitorowania⁵⁵, a także łączenia ze sobą środków nieizolacyjnych. Tego rodzaju działania legislacyjne mogłyby zachęcić sędziów do częstszego orzekania środków mniej inwazyjnych niż tymczasowe aresztowanie, zwłaszcza w przypadkach, gdy długość stosowania aresztu stawałaby się „nierozsądna” i zgodnie z art. 5 ust. 3 EKPC oskarżonego/podejrzanego trzeba by było zwolnić;
- + wprowadzenie wyższych wartości pieniężnych przyznawanych w ramach odszkodowania i zadośćuczynienia za niesłuszny areszt, a także obowiązkowe informowanie sędziów, którzy brali udział w orzekaniu w tych przypadkach o konsekwencjach finansowych ich działań. Tego rodzaju orzeczenia powinny być również brane pod uwagę przy ocenie sędziego.

54 Rzecznik Praw Obywatelskich dnia 8 stycznia 2016 roku złożył wniosek do Trybunału Konstytucyjnego o stwierdzenie niezgodności z Konstytucją art. 258 § 2 k.p.k. z art. 41 ust. 1, z art. 42 ust. 3 w zw. z art. 42 ust. 1, z art. 45 ust. 1, z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP oraz z art. 30 Konstytucji RP oraz art. 263 § k.p.k. – w zakresie, w jakim nie oznacza maksymalnego czasu trwania tymczasowego aresztowania oraz dopuszcza przedłużenie tymczasowego aresztowania bez konieczności spełnienia przesłanek uzasadniających takie postanowienie z art. 2, z art. 30, z art. 41 ust. 1 w zw. z art. 45 ust. 1, z art. 42 ust. 3 w zw. z art. 42 ust. 1 Konstytucji RP i w zw. z art. 6 ust. 2 EKPC, z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, dostęp: https://ipo.trybunal.gov.pl/ipo/dok?dok=F1750913487%2FK_3_16_wns_2016_01_08_ADO.pdf (data dostępu: 19-06-2019).

55 Takie rozwiązania obowiązują w wielu państwach m.in.: Bułgarii, Rumunii, Francji, Grecji, na Węgrzech i na Litwie – [w:] *Country studies for the project on Rehabilitation and mutual recognition – practice concerning EU law on transfer of persons sentenced or awaiting trial*, FRA, listopad 2016, dostęp: <https://fra.europa.eu/en/country-data/2016/country-studies-project-rehabilitation-and-mutual-recognition-practice-concerning> (data dostępu: 19-06-2019).

AUTORZY:

dr Piotr Kładoczny – Sekretarz Zarządu oraz szef działu prawnego Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, w ramach którego nadzoruje działalność programów prawnych i interwencyjnych, wykładowca w Instytucie Prawa Karnego Uniwersytetu Warszawskiego, autor i współautor kilkudziesięciu publikacji z zakresu prawa karnego, postępowania karnego, prawa karnego wykonawczego, praw człowieka oraz polityki narkotykowej, prelegent wielu konferencji i seminariów eksperckich. Był zaangażowany w wiele projektów unijnych z zakresu prawa karnego i praw człowieka. Jest członkiem Zespołu Ekspertów Prawnych przy Fundacji Batorego.

Adam Klepczyński – aplikant adwokacki, od lipca 2017 roku prawnik w Programie Spraw Precedensowych Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka. Wcześniej w ramach Fundacji współpracował z Programem Antydyskryminacyjnym Artykuł 32, Programem Interwencji Prawnej oraz Monitoringiem procesu legislacyjnego w obszarze wymiaru sprawiedliwości. Absolwent Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego.

dr Katarzyna Wiśniewska – adwokat, koordynatorka Programu Spraw Precedensowych HFPC, ekspertka w wielu projektach europejskich i międzynarodowych z zakresu prawa karnego, prawa karnego wykonawczego i praw człowieka, uczestniczy w pracach Legal Experts Advisory Panel – forum prawników przy organizacji Fair Trials International, zwyciężczyni rankingu Dziennika Gazety Prawnej „Risings Stars – Liderzy Jutra 2015”. Powołana przez Rzecznika Praw Obywatelskich do Komisji Ekspertów przy Krajowym Mechanizmie Prewencji Tortur. Ekspertka z zakresu litygacji strategicznej w obszarze praw człowieka.

HELŚIŃSKA FUNDACJA
PRAW CZŁOWIEKA

@hfhrpl

@hfhrpl

@TheHFHR

Helsińska Fundacja
Praw Człowieka
ul. Zgoda 11
00-018 Warszawa

tel. (22) 556 44 40
fax: (22) 556 44 50
hfhr@hfhr.pl
www.hfhr.pl